

Povezanost komunikacijskih vještina i nasilja u mladenačkim vezama putem interneta kod srednjoškolaca

Marić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:716819>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-11**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Povezanost komunikacijskih vještina i nasilja u mladenačkim vezama putem interneta kod srednjoškolaca

Studentica: Ivana Marić

Mentorica: izv.prof.dr.sc. Gabrijela Ratkajec Gašević

Zagreb, lipanj 2023.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Povezanost komunikacijskih vještina i nasilja u mladenačkim vezama putem interneta kod srednjoškolaca* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Ivana Marić

Mjesto i datum: Zagreb, lipanj 2023.

SAŽETAK

Naslov rada: *Povezanost komunikacijskih vještina i nasilja u mladenačkim vezama putem interneta kod srednjoškolaca*

Studentica: Ivana Marić

Mentorica: izv.prof.dr.sc. Gabrijele Ratkajec Gašević

Program/modul na kojem se polaže diplomski ispit: Socijalna pedagogija / modul Djeca i mladi

Sažetak rada:

Nasilje u mladenačkim vezama putem interneta odnosi se na zlouporabu, prijetnje ili uznemiravanje koje se digitalno provodi u romantičnom odnosu kroz tehnologiju ili druge oblike novih medija (Zweig i sur., 2013). Iako se u posljednjem desetljeću online komunikacija i cyber bullying među djecom i mladima u velikoj mjeri istražuje, primjećuje se deficit znanstvenih radova na temu prisutnosti elektroničkog nasilja u mladenačkim vezama, posebice u Republici Hrvatskoj, kao i deficit radova koji povezuju nasilje u mladenačkim vezama putem interneta i razvijenost komunikacijskih vještina. Dosadašnja istraživanja, iako rijetka, pokazala su povezanost varijabli komunikacijskih vještina i činjenja i doživljavanja online nasilja u romantičnom odnosu. S obzirom na oprečne rezultate u istima kao i nedostatak istraživanja na ovu temu, cilj ovog istraživanja je ispitivanje odnosa između razvijenosti komunikacijskih vještina mladih s pojavnošću činjenja i doživljavanja nasilja u vezama putem interneta. Da bi se ostvarila ta svrha, definirani su sljedeći istraživački problemi: Utvrditi razlike u prisutnosti istraživanih vrsta nasilja s obzirom na spol i oblike nasilja i istražiti povezanost razvijenosti komunikacijskih vještina sa nasiljem u mladenačkim vezama putem interneta. Istraživanje se provodilo pomoću LimeSurvey servisa kroz projekt Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, u svibnju i lipnju 2022. godine, a u istom je sudjelovalo 1071 učenik i učenica koji pohađaju srednje škole u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji. Sudionici su dobrovoljno i anonimno odgovarali na pitanja iz Upitnika o nasilju u mladenačkim vezama putem interneta (Cyber dating abuse questionnaire, Borrajo i sur., 2015) i Upitnika o stvarnoj i e-komunikaciji (Mantzouranis i sur., 2019). Za obradu podataka korištene su metode deskriptivne statistike (aritmetička sredina, standardna devijacija, frekvencija odgovora), korelacije, Spearmanov koeficijent korelacije, Mann – Whitneyev test te Kolmogorov – Smirnovljev test za testiranje normalnosti distribucije.

Dobiveni rezultati indiciraju da iskustvo činjenja direktne agresije iskazuje 10%, a nasilnih kontrolirajućih ponašanja 40% sudionika istraživanja. Nadalje, postotak sudionika koji je viktimiziran direktnom agresijom od strane partnera je 14,7%, a kontrolirajućim ponašanjima, trećina sudionika, točnije 31%. Mladi znatno više čine kontrolirajuća nasilna ponašanja nego direktnu agresiju. Istraživanjem su identificirane i spolne razlike u činjenju i doživljaju nasilja u mladenačkim vezama putem interneta iz kojih je vidljivo da djevojke, češće od mladića i čine i doživljavaju isto, a posebno se ističu kontrolirajuća nasilna ponašanja, čiji su doživljaj i činjenje najviši u uzorku. Komunikacijske vještine u online i offline kontekstu nisu se pokazale kao značajan prediktor viktimizacije nasiljem u mladenačkim vezama. Ipak, Spearmanovim koeficijentom korelacije utvrđena je statistički značajna niska pozitivna povezanost komunikacijskih vještina u online kontekstu i nasilja u mladenačkim vezama putem interneta. Zaključno, potrebno je naglasiti da ovaj rad daje spoznaje i znanja o fenomenima koji su na ovom području potpuno neistraženi.

Ključne riječi: *elektroničko nasilje u vezama, elektronsko nasilje u partnerskim vezama i nasilje u mladenačkim vezama putem interneta*

SUMMARY

Title: *The correlation between communication skills and cyber dating abuse among highschool students*

Student: Ivana Marić

Mentor: Gabrijela Ratkajec Gašević, PhD

Study programme/module: Social Pedagogy / Children and Youth

Summary:

Cyber dating abuse refers to abuse, threats, or harassment that occurs in a romantic relationship digitally through technology or other forms of new media (Zweig, Dank, Yahner, and Lachman, 2013). Although online communication and cyberbullying among children and adolescents have been extensively researched over the past decade, there is a lack of scientific papers on the presence of electronic violence in adolescent relationships, particularly in the Republic of Croatia, as well as work linking violence in adolescent relationships via the Internet to the development of communication skills. To date, research has demonstrated, albeit infrequently, a relationship between communication skills variables and the perpetration and experience of online violence in a romantic relationship. Given the conflicting findings and the lack of research on this topic, the purpose of this study is to examine the relationship between the development of young people's communication skills and the frequency of committing and experiencing violence in relationships over the Internet. To achieve this goal, the following research problems were defined: To identify differences in the presence of the types of violence studied in terms of gender and types of violence, and to examine the relationship between the development of communication skills and online violence in youth relationships. The study was conducted using LimeSurvey services as part of the project run on Faculty of Education and Rehabilitation in May and June 2022. 1071 students attending high schools in the City of Zagreb and Zagreb County participated. Participants participated and anonymously answered questions from the Cyber Dating Abuse Questionnaire (Borrajó et al., 2015) and the Real and Electronic Communication Skills Questionnaire (Mantzouranis et al., 2019). For data processing, descriptive statistical methods (arithmetic mean, standard deviation, frequency), correlations

(Spearman correlation coefficient), Mann-Whitney test, and Kolmogorov-Smirnov test were used to test the normality of the distribution.

The results obtained show that the experience of direct aggression is recognized by 10% and violent control by 40% of the study participants. In addition, the percentage of participants who were victims of direct aggression by the partner is 14.7%, and of controlling behavior is one third of the participants, 31%. In controlling violent behavior, adolescents go far beyond direct aggression. The research also identified gender differences in the perpetration and experience of violence in adolescent relationships over the Internet, showing that girls are more likely than young men to do and experience the same, and particularly emphasizing controlling violent behavior, the experience and perpetration of which are highest in the sample. Communication skills in online and offline contexts were not found to be a significant predictor of victimization by violence in adolescent relationships. However, the Spearman correlation coefficient revealed a statistically significant, small positive association between communication skills in the online context and violence in adolescent relationships via the Internet. In conclusion, it should be emphasized that this work provides knowledge and insights into phenomena that are completely unexplored in the field.

Key words: *cyber dating abuse, cyber-aggression, electronic dating violence, intimate partner cyber harassment*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OBILJEŽJA ADOLESCENCIJE I ROMANTIČNIH ODNOSA MLADIH	3
3. NASILJE U MLADENAČKIM VEZAMA PUTEM INTERNETA	5
3.1. Definiranje pojma nasilja u mladenačkim vezama i njegovi pojavni oblici	5
4. KOMUNIKACIJA I KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE	10
4.1. Definiranje pojma i vrste komunikacijskih vještina	11
4.2.2. Društvenost.....	14
4.2.3. Samootkrivanje.....	15
4.2.4. Prepoznavanje i izražavanje emocija.....	16
5. TEORIJSKI OKVIR FENOMENA.....	17
6. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA O NASILJU U MLADENAČKIM VEZAMA PUTEM INTERNETA I KOMUNIKACIJSKIM VJEŠTINAMA MLADIH.....	21
7. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	25
8. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	27
8.1. Sudionici istraživanja	27
8.2. Instrumentarij	28
8.3. Način prikupljanja podataka.....	29
8.4. Metode obrade podataka.....	30
9. REZULTATI.....	31
9.1. Iskustvo počinjenog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta	31
9.2. Iskustvo doživljenog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta	36
9.3. Razlike po spolu u iskustvu počinjenog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta	40
9.4. Razlike po spolu u iskustvu doživljenog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta.....	42
9.5. Razvijenost komunikacijskih vještina u offline kontekstu	45
9.5.1 Društvenost u offline kontekstu.....	45
9.5.2 Samootkrivanje u offline kontekstu.....	47
9.5.3. Prepoznavanje i izražavanje emocija u offline kontekstu	49
9.5.2 Asertivnost u offline kontekstu.....	51
9.6. Razvijenost Komunikacijskih vještina u online kontekstu	53
9.6.1. Društvenost u online kontekstu	53
9.6.2. Samootkrivanje u online kontekstu	55
9.6.3. Prepoznavanje i izražavanje emocija u online kontekstu.....	57

9.6.4 Asertivnost u offline kontekstu.....	59
9.7. Povezanost različitih oblika činjenja i doživljavanja nasilja u vezama putem interneta.....	61
9.8. Povezanost samoprocjene komunikacijskih vještina i doživljavanja i činjenja nasilja u vezama putem interneta	62
10. RASPRAVA.....	66
11. ZAKLJUČAK	72
12. LITERATURA.....	74

1. UVOD

Početak 21. stoljeća obilježen je naglim razvojem digitalizacije na globalnoj razini što je utjecalo na popularizaciju korištenja interneta (Stanić, 2007). Iako svakodnevno primjećujemo i uživamo u prednostima virtualnog svijeta, nerijetko zaboravljamo i njegovu drugu stranu, nedostatke i opasnosti, koji se odnose na izloženost rizičnim sadržajima, komunikaciju s neželjenim osobama, kreiranje uvredljivih sadržaja i razmjenu istih te druge oblike rizičnih ponašanja putem interneta (Šimunović, 2008).

Današnja djeca i mladi, odrastaju uz maksimalnu digitalizaciju, gotovo stalno priključeni u online svijet, što potvrđuju i istraživanja koja indiciraju korištenje interneta od strane adolescenata više od osam sati dnevno, što autori imenuju načinom života (Rosen, 2007; Peck, 2008). Istraživanja u Hrvatskoj, također, prate trendove iz svijeta pa tako, trećina adolescenata na društvenim mrežama provodi do 5 sati dnevno, a svaki peti i više od 5 sati dnevno. Isto tako, petina mladih stalno otvara i provjerava društvene mreže, neovisno o tome je li obavijest uopće pristigla (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2019).

Kako se komunikacija mladih preselila u virtualan svijet, isto je i s interakcijama, te socijalnom mrežom mladih, što za sobom povlači i romantične odnose te potencijalne nasilne obrasce u istima. Nasilje u mladenačkim vezama putem interneta odnosi se na zlouporabu, prijetnje ili uznemiravanje koje se digitalno provodi u romantičnom odnosu kroz tehnologiju ili druge oblike novih medija kao što su stranice društvenih mreža, tekstualne poruke ili e-mailovi (Zweig i sur., 2013).

Kod počinitelja i žrtava partnerskog nasilja, prisutna je uporaba neadekvatnih komunikacijskih vještina i obrazaca. Komunikacijske vještine za koje se pretpostavlja da značajno utječu na interpersonalne odnose pa i na doživljaj i činjenje cyber-nasilja u vezama su asertivnost, samootkrivanje, društvenost te prepoznavanje i izražavanje emocija (Mantzouranis i sur., 2019).

Ovaj rad ima za cilj ispitati povezanost komunikacijskih vještina licem u lice i onih putem interneta i novih oblika nasilja u mladenačkim vezama, koji se odnose na cyber nasilje u partnerskim odnosima učenika i učenica Grada Zagreba i Zagrebačke županije te utvrditi razlike s obzirom na spol i vrste nasilja.

Uočeno je da u Republici Hrvatskoj, a i inozemnim zemljama, nedostaje istraživanja nasilja putem interneta u mladenačkim vezama, a onih koji ga povezuju s komunikacijskim vještinama

uopće nema. S tom svrhom, kreirano je i provedeno je istraživanje među učenicima srednjih škola Grada Zagreba, čiji će rezultati biti prikazani u nastavku. Naime, dosadašnji programi prevencije nasilja u mladenačkim vezama nisu bili usmjereni na online oblike nasilja tako da će rezultati ovog istraživanja doprinijeti razvoju tih elemenata programa (Ajduković i sur., 2011).

Sukladno navedenom, značaj ovog rada upravo je u identificiranju i razumijevanju novijih oblika nasilja u romantičnim vezama mladih nastalih s razvojem tehnologije kao i u daljnjem informiranju profesionalne zajednice i javnosti, posebice mladih, podizanju svijesti i znanja o različitim online oblicima nasilja, posebice do sada istraživački zanemarenima, što je ključno za intervencije na ovom području. Isto tako, spoznaje o tome kako mladi komuniciraju licem u lice, ali i putem interneta, mogu biti značajne za razumijevanje mladih, kao i razumijevanje fenomena nasilja putem interneta u mladenačkim vezama.

U nastavku rada, a sa svrhom razumijevanja konteksta fenomena nasilja u mladenačkim vezama, ponudit će se informacije o adolescenciji i romantičnim odnosima u tom razdoblju, o nasilju u vezama mladih, posebice u online kontekstu kao i teorije koje su važne za razvoj istoga te dosadašnja istraživanja navedenog fenomena na hrvatskom i inozemnom području.

2. OBILJEŽJA ADOLESCENCIJE I ROMANTIČNIH ODNOSA MLADIH

Adolescencija je razdoblje od početka puberteta do odrasle dobi, koje započinje oko 11.-13. godine i traje sve do 18.-20. godine. Često se smatra vrlo intenzivnim i nerijetko stresnim razdobljem, radi brojnih tjelesnih, psiholoških, socijalnih i osobnih promjena s kojima se adolescenti suočavaju (Kuzman, 2009). Promjene koje se javljaju u adolescenciji variraju ovisno o spolu pojedinca, kulturi u kojoj isti odrasta, socioekonomskim prilika i drugim čimbenicima. (Curtis, 2015). Adolescenciju možemo promatrati kroz tri faze, a u svakoj od tih faza događaju se određene promjene. Početak adolescencije najčešće označavaju fizičke promjene koje se očituju kroz pojavu sekundarnih spolnih osobina, posebice hormonalnih promjena. Takve promjene imaju velik utjecaj na sliku o sebi i samopoštovanje, a posljedično i na percepciju svijeta oko sebe iz čega često proizlaze nesuglasice i osjećaj neshvaćenosti od strane drugih.

Srednja faza adolescencije obilježena je ponajviše promjenama u socijalnim odnosima, pri čemu se uloga roditelja smanjuje, dok važnost odnosa s vršnjacima rapidno raste. Većim okretanjem prema okolini stvaraju se prilike za razvoj brojnih prijateljstva i romantičnih odnosa, ali se i istražuje vlastita seksualnost.

Kasnu fazu adolescencije, koja započinje u 17-oj godini, karakterizira prihvaćanje svih nastalih promjena, uz izgradnju vlastitog mišljenja i stavova, pri čemu je značajan kognitivni napredak. Veze, u kojima se nalaze, u datoj fazi, adolescenti shvaćaju ozbiljnije i koriste iskustva i mišljenja prijatelja i partnera za svoj vlastiti napredak i stvaranje vlastitih vrijednosti (Rudan, 2004).

Kao što je prethodno spomenuto, vršnjački odnosi preuzimaju najvažniju ulogu, spram dosadašnjih, obiteljskih. Uspostavljanjem mladenačkih veza, započinju i ljubavne aktivnosti adolescenata, koje su se do sada uglavnom ostvarivale ponašanjima poput: držanja za ruke, ljubljenja, dodirivanjem intimnih dijelova partnera te seksualnim odnosima (Lacković-Grgin, 2005). Isto tako, u ovom razdoblju javlja se i interes za romantične veze kao i uključivanje u iste, što potvrđuju i istraživanja koja navode da je većina adolescenata do petnaeste godine bila u romantičnoj vezi, dok u spolne odnose ulaze otprilike u sedamnaestoj godini, djevojke kasnije od mladića (Štulhofer i sur., 2005).

Iako je svaka partnerska veza individualna, romantični odnosi u razdoblju adolescencije, mladom čovjeku postaju jedna od glavnih sfera interesa i razmišljanja koja utječe na razne aspekte njihova života, primjerice, obitelj, vršnjačke odnose, školovanje te planiranje karijere.

Isto tako, povlači za sobom uporabu i razvoj komunikacijskih i socijalnih vještina koje mogu pozitivno, a i negativno utjecati na buduće romantične i druge odnose (Lacković-Grgin, 2005).

U konačnici, adolescencija je razdoblje koje u velikoj mjeri određuje smjer i razvoj života osobe u odrasloj dobi, te je kao takva iznimno značajna za istražiti sa svim svojim aspektima i odnosima koje kreira, pa tako i onim romantičnima.

3. NASILJE U MLADENAČKIM VEZAMA PUTEM INTERNETA

Nasilje u mladenačkim vezama definirano je kao „psihičko/emocionalno i seksualno nasilje čiji je cilj zadobivanje moći i održavanje kontrole nad drugom osobom u odnosu mladih“ (Ajduković i Ručević, 2009). Stručnjaci razlikuju tri vrste nasilja u mladenačkim vezama, fizičko, psihičko i seksualno, pri čemu se psihičko nasilje odnosi na vrijeđanje, ponižavanje, ismijavanje, ogovaranje, prijetnje, stvaranje osjećaja krivnje, kontroliranje odijevanja, ponašanja i kretanja, ljubomorno i posesivno ponašanje, uništavanje stvari, zabrane, provjeravanje i praćenje. Fizičko nasilje obuhvaća nanošenje fizičkih povreda, ozljeda ili boli, a seksualno, nagovaranje ili prisilu na stupanje u spolni odnos, seksualno iskorištavanje osobe, seksualni odnos bez odgovarajuće zaštite i upućivanje uvredljivih izjava seksualnog sadržaja (Ajduković i Ručević, 2009).

Nedavni napredak u tehnologiji stvorio je nove načine na koje se ljudi međusobno povezuju, ali i nove alate koje oni, uključeni u veze, mogu koristiti kako bi maltretirali, kontrolirali ili zlostavljali svoje partnere.

3.1. Definiranje pojma nasilja u mladenačkim vezama i njegovi pojavni oblici

Iako je posljednjih godina primjetan znatno veći interes za istraživanje nasilja u vezama putem interneta, znanje o spomenutom i dalje je ograničeno. Još uvijek premala empirijska pozornost o tom fenomenu dovela je do izostanka konsenzusa oko zajedničke definicije kao i do različitih poimanja i definiranja ovog konstrukta. Također, različiti autori iznose različite definicije i shvaćanje ovoga pojma koje će se navoditi dalje u tekstu.

Uz navedeno, još uvijek ne postoji slaganje stručnjaka oko termina pa se tako na engleskom govornom području koriste termini *cyber dating abuse*, *cyber-aggression*, *electronic dating violence* ili *intimate partner cyber harassment* (Borrajo i sur., 2015). U hrvatskom kontekstu, proučavanjem literature pronalaze se termini *elektroničko nasilje u vezama*, *elektronsko nasilje u partnerskim vezama* i *nasilje u mladenačkim vezama putem interneta* (Milić, Šincek i Duvnjak, 2014). U ovom radu, koristit će se zadnji termin to jest nasilje u mladenačkim vezama putem interneta.

Najčešća definicija nasilja u mladenačkim vezama putem interneta odnosi se na zlouporabu, prijetnje ili uznemiravanje koje se digitalno provodi u romantičnom odnosu kroz tehnologiju ili druge oblike novih medija kao što su stranice društvene mreže, tekstualne poruke ili e-mailovi

(Zweig i sur., 2013). Temple i suradnici (2016) nasilje u mladenačkim vezama putem interneta definiraju kao pojavu agresije putem interneta specifičnim za veze mladih u kojima partneri nadziru, kontroliraju, zlostavljaju ili na bilo koji drugi način zlorabljavaju partnera korištenjem tehnologije. Pregledom dostupne literature, definicija Zweiga i suradnika (2013), prihvaćena je od strane drugih autora koji pri definiranju ovog fenomena, nadodaju pojavne oblike nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, koji se navode dalje u tekstu.

Elektroničko nasilje u vezama uključuje vrlo različita ponašanja od praćenja i nadgledanja, to jest, nadzora partnera ili bivšeg partnera, slanje ili objavljivanje uvredljivih ili prijetećih poruka i komentara kao i objavljivanje sadržaja na internetu s ciljem ponižavanja partnera (Borrajo i sur., 2015). Isti autori u nasilje u mladenačkim vezama putem interneta uključuju slanje neugodnih fotografija ili videozapisa putem interneta, s likom partnera i bez njegova pristanka, korištenje lozinke društvenih mreža partnera za praćenja ili korištenje interneta za kontrolu partnera u svakom trenutku ili njegovo uznemiravanje.

Cava i Buelga (2018) su navedena ponašanja putem interneta kategorizirali kao 1) izravnu agresiju ili 2) kontrolu. Izravna agresija podrazumijeva ponašanja usmjerena na nanošenje štete žrtvi izravnim napadima, kao što su prijetnje, uvrede ili širenje negativnih informacija o partneru ili bivšem partneru, dok kontrola podrazumijeva narušavanje privatnosti partnera ili nadzor njihovih društvenih odnosa, aktivnosti, lokacije i online prijatelja ili pratitelja.

Draucker i Martsolf (2010) identificirali su osam načina korištenja online komunikacije od kojih je čak šest povezano s agresijom ili kontrolom ponašanja, a koji su: praćenje lokacije partnera ili kontrola njegovih aktivnosti, verbalna agresija prema partneru/ici, nasilne epizode putem online platformi za razmjenu poruka, ignoriranje partnera ne reagirajući na pozive, poruke i druge kontakte putem tehnologije u svrhu kažnjavanja i prisilna uspostava kontakta nakon nasilnog ponašanja. Kvalitativnom analizom podataka iz navedenog istraživanja otkrili su se i drugi pojavni oblici online partnerskog nasilja poput, kreiranja web stranica prepunih uvreda i negativnih sadržaja o partneru/ici ili bivšem partneru/ici, hakiranje profila na društvenim mrežama i objavljivanje i dopisivanje s drugima umjesto partnera/ice, pretjerano učestalo zvanje tijekom dana radi praćenja aktivnosti i lokacije te provjeravanje sadržaja s mobitela s prisilom da se sav sadržaj partneru/ici objasni.

Zweig i suradnici (2013) opisali su nasilje u mladenačkim vezama putem interneta kroz iduća ponašanja: pritisak partnera za slanje seksualiziranih ili nagih fotografija ili pak slanje istih sa znanjem da ih druga osoba ne želi, ali i prijeteće ako se isto odbije poslati. Isto tako, obuhvatili

su i prijeteće tekstualne poruke, korištenje partnerovih društvenih mreža bez dozvole, slanje velike količine kontrolirajućih poruka, pisanje objava i sadržaja o partneru na svojim profilima poznatih društvenih platformi.

U literaturi se spominje još pojava oblika nasilja u mladenačkim vezama: cyber uhođenje i nadzor, seksualno iznuđivanje i snimanje pornografije bez pristanka, financijsko cyber nasilje i cyber uznemiravanje, koja su detaljno opisana pripadajućim ponašanjima, stoga se, redom, navode (Yar, 2006; Colt, 2009). Cyber uhođenje objašnjavaju kao uhođenje pomoću novih tehnologija, što je najčešće opetovano te kod partnera uzrokuje stres i nelagodu. Cyber kontrola, ponovno se odnosi na praćenje aktivnosti partnera na društvenim mrežama, njegove ili njezine društvene interakcije i kretanja. Najčešće se provodi kroz pristup i pregledavanje mobitela svog partnera, nerijetko i bez njegovog/njezinog znanja, stalno zvanje i slanje poruka, forsiranje da fotografijama ili videozapisima dokaže gdje se nalazi i sa kim, očekivanja da su stalno dostupni, kažnjavanje ako se ne jave ili ne odgovore i ignoriranje kontakta u svrhu kažnjavanja.

Seksualno iznuđivanje obuhvaća ucjenjivanje i prisiljavanje nekoga na bilo koju vrstu seksualnih aktivnosti i odnosa, ili pak ostanak u romantičnoj vezi, prijeteći objavljivanjem intimnih slika ili videozapisa. Zlostavljanje upotrebom slika opisano je kroz ponašanja raspršivanja intimnih sadržaja partnera online putem, primjerice pomoću aplikacija za dopisivanje ili društvenim mrežama. Nerijetko se koriste fotografije i videozapisi koje su mladi međusobno razmjenjivali tijekom romantične veze (seksting), koje se kasnije zlouporabljaju. Financijsko cyber nasilje podrazumijeva kontroliranje ili uskraćivanje privatnih materijalnih sredstava partnera/ice, s ili bez njihovog znanja, no rijetka je u mladenačkim odnosima te se češće javlja u partnerskim odnosima odraslih. Cyber uznemiravanje autori poistovjećuju sa psihološkim zlostavljanjem u online svijetu. Ponašanja koja se vežu uz navedeni oblik nasilja su, vrijeđanje, omalovažavanje, izolacija prijeteće i sve druge vrste maltretiranja kojima se partnera/icu ili bivšeg partnera/icu ponižava, plaši i kontrolira (Yar, 2006; Colt, 2009; Udruga Uzor, 2020).

Borrajó i suradnici (2015) nasilje u vezama putem interneta dijele u nekoliko kategorija. Prva jest izravna agresija koja uključuje namjerna ponašanja kojima se namjerava naštetiti partneru, kao što su prijeteće, uvrede ili širenje informacija (uključujući fotografije ili videozapise) i krađu identiteta (npr. stvaranje lažnog profila na društvenim mrežama s namjerom nanošenja štete) korištenjem interneta. Drugu kategoriju nazivaju Kontrola/Praćenje, a opisuju je kao sva ponašanja kojima se krši pravo privatnosti partnera ili ga se nadzire. To su primjerice kontroliranje posljednje aktivnosti na aplikacijama za dopisivanje, provjeravanje sadržaja kojeg

partner konzumira na internetu ili njegovih tekstualnih poruka na mobitelu kao i korištenje partnerove lozinke za provjeru društvenih mreža.

Uočene su i pojedine razlike između fenomenologije nasilja u mladenačkim vezama i nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, pa tako glavnom razlikom u odnosu na tradicionalno nasilje, Borrajo i suradnici (2015) vide u korištenju novih i specifičnih ponašanja, dok Smith (2012) ključne razlike između nasilja u fizičkom i online obliku vidi u izostanak fizičkih i vremenskih granica kod online nasilja tako da su žrtve online nasilja neprestano izložene nasilju, gdje god da se nalaze, što znači i da nasilje u mladenačkim vezama putem interneta nije ograničeno samo na tjelesni kontakt (Smith, 2012).

Značajnom razlikom u odnosu na nasilje u vezama koje se manifestira uživo, smatra se činjenica da sadržaj zlostave to jest poruke, objave i svi drugi materijali kojima se nasilnici služe, trajno ili duži vremenski period ostaju online, što omogućuje ponovnu viktimizaciju. Štoviše, nerijetko i drugi dionici interneta nasilje mogu promatrati ili se pak uključiti u isto (Hellevik, 2019).

Nadalje, zbog online konteksta u kojem se nasilje odvija, izostane nasilje licem u lice te ono ostaje nezamijećeno što vodi do izostanka reakcije i pružanja pomoći od primjerice roditelja, nastavnika i drugih stručnjaka koji bi žrtvi mogli pružiti pomoć (Van Ouytsel i sur., 2016). Isto tako, dosadašnja istraživanja nasilja u vezama putem interneta identificirala su potencijalne posljedice za žrtve. Tako su primjerice Van Ouytsel i suradnici (2016) u vezu uspjeli dovesti navedeni fenomen i rizična ponašanja poput konzumacije alkohola. Zweig i suradnici (2014) nasilje u mladenačkim vezama putem interneta povezuju s negativnim ishodom vezanim uz emocionalne teškoće poput razvijanja simptoma depresije i anksioznosti te osjećaja hostilnosti i ljutnje.

Važnim za spomenuti, u kontekstu nasilja u mladenačkim vezama putem interneta je da se dio seksualnih aktivnosti mladih partnera/ica preselio u virtualni svijet, što je dovelo do fenomena sekstinga. To je termin koji označava slanje, primanje i/ili prosljeđivanje seksualnih sadržaja poput poruka, fotografija, videozapisa putem mobitela ili interneta (Gordon-Messer i sur., 2013).

Iako je poznato da je seksting sve učestaliji oblik seksualnog ponašanja mladih, autori se o značenju istoga ne slažu, pa ga tako određeni autori smatraju razvojno normalnim i uobičajenim aktivnostima adolescenata ta ga nazivaju suvremenim načinom intimne komunikacije, dok dio

autora ga smješta u rizična ponašanja s nerijetkim negativnim posljedicama, a dio ga definira kao nasilje ukoliko se radi o neželjenom širenju seksualnih sadržaja (Döring, 2014). Upravo zbog različitosti u shvaćanju, značenju i definiranju pojma seksting, ali i iskrenosti sudionika, istraživanja sextinga nerijetko su nekoherentna, pa se tako prevalencija sekstinga prema meta analizama kreće od 2,5% pa do 24% (Kosenko, Luurs i Binder, 2017).

Pregledom literature dobiva se uvid da se kroz adolescenciju učestalost navedenog ponašanja povećava, odnosno adolescenti se s dobi sve češće upuštaju u seksting (Döring, 2014; Klettke, Hallford i Mellor, 2014; Smahel i sur., 2020). Posebno značajno za temu online nasilja u vezama su podatci koji govore da je oko 15% mladih na seksting nagovarano, a 5% prisiljeno, najčešće od strane partnera ili bivšeg partnera, prijatelja i osobe za koju su romantično zainteresirani (Döring, 2014).

Milić, Duvnjak i Šincek (2019) istraživali su navedeni fenomen u Republici Hrvatskoj i dobili su čak i više rezultate nego inozemna istraživanja pa je tako skoro svaki drugi adolescent ili adolescentica barem jednom poslao/la poruku s namjerom sekstanja (46%). Fotografije ili videozapise seksualnog sadržaja, slalo je 22% adolescenata, a čak njih polovica je iste zapimalo. Buljan Flander i sur. (2021) u novijem istraživanju, navode da je seksting hrvatskih adolescenata uobičajeno ponašanje te naglašavaju povezanost sekstinga s komunikacijom i seksualnosti mladih osoba te potrebu za razumijevanjem njegovog utjecaja, ali i razvoja dijaloga između adolescenata i stručnjaka s ciljem prevencije potencijalnih negativnih posljedica sekstinga kao sve češće seksualne aktivnosti mladih u Hrvatskoj.

4. KOMUNIKACIJA I KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE

Kao što je prethodno navedeno, mladi u razdoblju adolescencije stvaraju brojne interakcije kao i prijateljstva i romantične odnose. Glavni alat za gradnju interpersonalnih odnosa jest upravo komunikacija. Postoji širok dijapazon definicija komunikacija te se u nekima naglašava važnost govora, razumijevanja i prijenosa znanja, dok druge, naglasak stavljaju na odnose, interakciju, povezivanje i zajedništvo.

Jedna od vodećih operacionalnih definicija je definicija Udruženja za upravljanje komunikacijama (Association for Communication Administration). To je udruženje 1995. godine dalo obuhvatnu definiciju koja glasi: „*U fokusu proučavanja polja komunikacije su načini na koje ljudi koriste poruke kako bi generirali njihovo značenje unutar i među različitim kulturama, kontekstima, kanalima i medijima.*“ (Žižak, 2012). Novija definicija komunikacija opisuje kao sustavan i planiran proces slanja i primanja poruka između pošiljatelja i primatelja komunikacijskim kanalima sa svrhom uspostave odnosa (Antolović i Svilčić, 2016).

Najčešća podjela komunikacije je na verbalnu, neverbalnu i paraverbalnu. Verbalna komunikacija je svjesna aktivnost koja se oslanja na uporabu riječi. Ostvaruje se kroz čitanje, pisanje, govor i slušanje, a njome se izražavaju stavovi, misli, osjećaji, ideje ili se pak informira sugovornika o pojavama iz okruženja (Zrilić, 2010). Ipak, kao takva, sama, nije dovoljna za razumijevanje i gradnju odnosa, te se uvijek isprepliće s neverbalnom komunikacijom koju Knapp i Hall (2010) nazivaju „komunikacija bez riječi“. Neverbalna komunikacija najčešće je spontana aktivnost, a obuhvaća sva sredstva s kojima osoba može komunicirati bez verbalizacije, primjerice, geste, kretanje i položaj tijela, izrazi lica, pogledi, kao i odjeća i artefakti. Isti autori navode da je izražavanje emocija, odnosa prema drugima, samopredstavljanje i dodatno pojašnjenje izgovorenog, ključne funkcije neverbalnih aktivnosti. Posljednja vrsta komunikacije u ovoj podjeli jest paraverbalna komunikacija koja je nerijetko u literaturi zanemarena, jer je manje značajna za uspostavu socijalnih veza, a čini gotovo 40% od ukupne komunikacije. Odnosi se na način, brzinu, jačinu i ton izgovora sadržaja, što je iznimno važna vještina za svakodnevnu komunikaciju (Bakić-Tomić, Globočnik Žunac i Kožić, 2013).

Druga podjela, odnosi se na interpersonalnu i intrapersonalnu komunikaciju. Interpersonalna komunikacija odvija se, uvijek, između najmanje dvije osobe, a za cilj ima razvoj međuljudskih odnosa. Intrapersonalna komunikacija kompliciraniji je fenomen od prethodno navedenog, te

postoje autori koji ju u potpunosti negiraju zbog deficita socijalnih interakcija. Naime, radi se o namjernoj komunikaciji osobe same sa sobom, kroz razmišljanje ili razgovor. Autori smatraju, da je ova vještina korisna za psihosocijalni rast osobe, kroz planiranje, prisjećanje, rješavanje problema i unutarnjih sukoba (Sheldetsky, 1989, prema Žižak 2012).

Ovaj rad, usmjerit će se na različite kontekste komunikacije, to jest online i offline komunikaciju, odnosno komunikacijske vještine uživo i u virtualnom okruženju.

4.1. Definiranje pojma i vrste komunikacijskih vještina

Komunikacije vještine predstavljaju fenomen kojeg nije lako definirati, osobito zbog istraživačkog interesa, a i uporabe različitih znanosti primjerice, psihologije, medicine, ekonomije, komunikologije, sociologije, logopedije. Termin najčešće označava sva verbalna i neverbalna ponašanja koja dolaze do izražaja u komunikacijskim situacijama dvoje ili više osoba (Žižak, 2003). U literaturi se najčešće pojmovi kao što su socijalne vještine, komunikacijske vještine i interpersonalne vještine koriste kao sinonimi, a za potrebe ovog rada koristit će se termin komunikacijske vještine (Segrin i Givertz, 2003).

O komunikacijskim vještinama se najčešće govori kao o sposobnostima koje povećavaju kvalitetu komunikacije. Kako ova oskudna definicija nije dostatna za razumijevanje komunikacijskih kompetencija, potrebno ju je proširiti.

Definicija koju navodi Reardon (1998), a po kojoj je „*razina interpersonalne komunikacijske kompetencije stupanj u kojem su nečija ponašanja primjerena situaciji i tako omogućuju osobi da ostvari svoje individualne i relacijske ciljeve*“ stavlja veliku važnost na ove vještine i na pozitivne ishode koje stvaraju.

Hargie (1997) komunikacijske vještine opisuje kao „*proces tijekom kojeg osoba primjenjuje skupinu cilju usmjerenih, međusobno povezanih i situacijski prikladnih socijalnih ponašanja koja su naučena i pod njenom kontrolom*“. Ovom sveobuhvatnom definicijom, autor identificira šest ključnih elemenata. Prva označava da je vještina *proces* raznovrsnih kognitivnih, afektivnih, motivacijskih, perceptivnih i bihevioralnih mehanizama, pri čemu je ponašanje najočitija kategorija. Druga jest, *usmjerenost ka cilju*, što označava namjeru i svrhu, dok se zove *međusobno povezana ponašanja* koja se odnosi na to da su dijelovi ponašanja međusobno povezani, vremenski i smisljeno usklađeni te implementirani, što kasnije označava uspješnu vještinu. Nadalje, važan faktor za komunikacijske vještine je i *situacijska prikladnost* koja označava uporabu ponašanja u skladu sa specifičnostima situacije ili sredine. Na petom

mjestu, nalazi se *kognitivna kontrola kroz koju autor naglašava da vješto ponašanje* zahtijeva kontrolu cijelog procesa integriranja ponašanja s drugim obilježjima osobe, društvenim odnosima i drugi ljudima u danoj situaciji te obilježjima okruženja. U konačnici, zadnje obilježje komunikacijskim vještinama, Hargie naziva *učenje*, a odnosi se na činjenicu da se sve vještine, pa tako i komunikacijske, mogu naučiti i usvojiti.

Klasifikacijom komunikacijskih vještina bavio se velik broj autora i prilično su različite. Žižak, Vizek Vidović i Ajduković (2012) sistematiziraju podjele komunikacijskih vještina, a fokusirat ćemo se na one koje su od velikog značaja za potrebe ovog rada. Hargie (1997; prema Žižak i sur., 2012) ih dijeli na ključne i kontekstualne. Pod ključne komunikacijske vještine navodi postavljanje pitanja, slušanje, davanje povratne informacije, reflektiranje, otvaranje, objašnjavanje, stil neverbalnog ponašanja, humor i smijeh. S druge strane, asertivnost, konfrontiranje, pregovaranje, vještine izgradnje i održavanja odnosa, naziva kontekstualnim vještinama. Značajna je i Reardonova (1998; prema Žižak i sur., 2012) podjela na kognitivne (empatiziranje, zauzimanje društvenih perspektiva, kognitivna kompleksnost, osjetljivost na standarde odnosa, poznavanje situacije, samopraćenje) i bihevioralne vještine (uključenost u interakciju, upravljanje interakcijom, fleksibilnost ponašanja, slušanje, društveni stil). Greene i Burlison (2003, prema Žižak i sur., 2012) navode četiri vrste komunikacijskih vještina: temeljne interpersonalne, funkcionalne, odnosne i profesionalne pri čemu su za ovaj rad najznačajnije funkcionalne koje obuhvaćaju rješavanje sukoba, argumentaciju i pružanje emocionalne podrške. Žižak (2012) predstavlja kako svi autori naglašavaju važnost učenja ovih vještina, upravo zbog njihovog pozitivnog utjecaja na opću kvalitetu života i poboljšanje interpersonalnih odnosa, posebice marginaliziranih skupina društva te unaprjeđenje profesionalnih kompetencija (Argyle, 1986; Egan, 1990; Sprafkin, Gershaw i Goldstein, 1993; Argyle i Henderson, 1995; Segrin i Givertz, 2003, sve prema Žižak i sur., 2012).

Posebno važnima, smatra se razdoblje adolescencije za koju se procjenjuje da djeca i mladi s razvijenim komunikacijskim vještinama imaju više samopouzdanje te se lakše uključuju i u poželjne odnose i u prosocijalne aktivnosti slobodnog vremena te imaju pozitivniji pogled na život (Klarin, 2006).

4.2. Komunikacija licem u lice i komunikacija pomoću tehnologija

Razvoj interneta i mogućnost stvaranja virtualnih interakcija koju nudi, stvorilo je nove vrste komunikacije kao i pojam online komunikacijskih vještina. Većina autora, izjednačuju

navedene vrste komunikacijskih vještina s jedinom razlikom u kontekstu u kojem se odvija (Mantzouranis, Zimmermann i Baudat, 2019).

Online komunikacijske vještine autori opisuju kao sposobnost osobe da prenosi informacije bez uspostavljanja interakcije licem u lice (Munoz, 2013). Svrha joj je višestruka pa se dijeli u pet kategorija: zabava, uspostava i održavanje odnosa, socijalna kompenzacija, integracija i upoznavanje ljudi (Valkenburg i sur. 2006). Ipak, važno je razumjeti razlike u komunikaciji putem interneta i onoj licem u lice. Komunikacija putem interneta omogućila je stalnu povezanost s cijelim svijetom, povratne odgovore u bilo kojem trenutku, komunikaciju ne samo riječima nego i lajkovima, dijeljenjima i pretplaćivanjima na razne kanale. Shannon i Weaver (1949) identificirali su tri potencijalne teškoće online komunikacije, a to su tehničke teškoće, koje se odnose na točnost prenošenja informacija, druga teškoća je razumijevanje informacije te je treća efektivnost koja označava utjecaj online sadržaja i komunikacije na ponašanja u živo (Shannon i Weaver 1949, prema Best i sur., 2014). Potencijalnu opasnost, vide u potpunoj zamjeni interakcija iz stvarnog života s online druženjima putem društvenih mreža, video igrama i drugim elektroničkim kanalima komunikacije (Subrahmanyam i Greenfield, 2008).

Caplan (2003) naglašava da online komunikacija omogućuje veću kontrolu samoprezentacije, veću anonimnost i intimnost, slabije percipiranje rizičnih ponašanja, manje otkrivanja i društvene odgovornosti prema drugima u usporedbi s tradicionalnom komunikacijom licem u lice. Za razumijevanje online komunikacije mladih navodi se i da adolescenti najčešće komuniciraju privatno, uglavnom s prijateljima i poznanicima, a teme su najčešće svakodnevice i ogovaranja (Gross, 2004). Nadalje, identificirane su ključne razlike između online i offline komunikacijskih vještina kroz deficit neverbalnih i paraverbalnih aspekata te povratnih poruka u internetskom konceptu, produljenom vremenu za odgovor te većem broju poruka koje se šalju (Joinson, 2003).

Zaključno, komunikacijske vještine koje ovaj rad ispituje i dovodi u vezu s činjenjem i doživljavanjem online partnerskog nasilja su identificirane kao prediktori razvoja kvalitetnih odnosa i u virtualnom i u realnom kontekstu, a nazivaju se asertivnost, sposobnost samootkrivanja, društvenost i prepoznavanje i izražavanje emocija. Slijedi kratki opisi svake komunikacijske vještine (Mantzouranis, Zimmermann i Baudat, 2019).

4.2.1. Asertivnost

Pojam asertivnost dolazi iz engleskog govornog područja, a značenje mu je izjaviti, iznijeti mišljenje. Kao komunikacijska vještina smatra se sposobnošću da ostvarimo svoja prava ili obrazložimo vlastite stavove i mišljenje, bez ugroze drugih pojedinaca, ali i vlastitog osjećaja krivice, na otvoren i pristojan način (Skupnjak, 2020). Pipas i Jaradat (2010) smatraju je kompetencijom govora i interakcije na način koji razmatra i poštuje prava i mišljenja drugih, a istovremeno se zalaže za vlastita prava, potrebe i osobne granice. Asertivna komunikacija omogućuje otvorenu raspravu s različitim mišljenjima, potrebama i izborima koje treba s poštovanjem čuti i razmotriti kako bi ishod bio koristan za sve. Smatraju da ojačava interpersonalne odnose, smanjuje strah i stres od konflikta i može biti vrijedan resurs u izazovnim životnim situacijama. Pojedini autori dijele ju na pozitivnu asertivnost koja označava lakoću iskazivanja pozitivnih emocija, prihvaćanja komplimenata i kompetencije započinjanja, održavanja ili pak prekidanja društvenih interakcija. Negativnom (konfliktnom) asertivnošću smatraju se ona ponašanja u kojima zahtijevamo, tražimo promjene ili iskazujemo neslaganje (Hargie, 2011).

Kao i druge komunikacijske vještine, i asertivno ponašanje je naučeno i može se učiti, no za isto je potrebna upornost, samosvijest i proaktivnost (Lamza Maronić i Glavaš, 2008). Lorr i More (2010) pronalaze četiri vrste asertivnosti: usmjerenost, društvena asertivnost, branjenje interesa i neovisnost. Usmjerenost je sposobnost vođenja, usmjeravanja ili utjecanja na druge u izazovnim međuljudskim situacijama koje zahtijevaju djelovanje, inicijativu, odluku i/ili preuzimanje odgovornosti. Društvena asertivnost je vještina iniciranja, održavanja ili ugodnog završavanja društvenih interakcija. Branjenje interesa odnosi se na zaštitu vlastitih i tuđih prava i na sposobnost odbijanja nerazumnih zahtjeva. Neovisnost se može definirati kao spremnost osobe da se aktivno odupire grupnom ili pojedinačnom pritisku u različitim mišljenjima i izražavanje suprotnih vlastitih mišljenja i uvjerenja

4.2.2. Društvenost

Društvenost se smatra obilježjem svakog pojedinca te se objašnjava kao potreba za drugima i kreiranjem socijalnih veza, te je često antonim pojmu individualnosti (Sam, 2013). Najopširnije, odnosi se i na tendenciju provođenja slobodnog vremena u društvu, upoznavanje novih osoba i stvaranje prijateljstava. U užem smislu, društvenost je vještina stvaranja interakcija s drugima (Sermud-Clikeman, 2007). Pojam društvenosti su među prvima

spomenuli Guilford i Zimmerman još davne 1949. godine kada su je uvrstili u pet ključnih dimenzija svake ličnosti, a opisujući je kao interes za društvo za razliku od samoće i povučenosti. Često se na društvenost gleda kao na kontinuum na kojem su ekstraverzija i introverzija na suprotnim polovima, pri čemu se ekstraverzija objedinjuje društvenost, traženje uzbuđenja, bezbrižnost i avanturistički duh, dok je introverzija opisana kao snižena potreba za društvenom interakcijom i povučenost u sebe (Vidaković 2011).

4.2.3. Samootkrivanje

Samootkrivanje je vještina ključna za razvoj bliskih i intimnih odnosa, poput ovih koje proučavamo, romantičnih, ali i onih, adolescentima posebno važnih, prijateljskih. Bryan i suradnici (1997) samootkrivanje smatraju namjernim, dobrovoljnim otkrivanjem informacija o sebi drugima. Prema Gayleu i Preissu (2002) samootkrivanje je proces u kojem osoba otkriva informacije o sebi koristeći verbalna ponašanja, a smatraju ga i primarnim mehanizmom reguliranja intimnosti. Tardy i Dindia (2006) u definiciju dodaju i element rizika, to jest otkrivanje privatnih i osobnih činjenica o sebi poput svojih stavova, vrijednost, poteškoća i strahova, što se smatra zahtjevnom komunikacijskom vještinom. Hargie i Dickson (2004) opisuju da se samootkrivanje događa onda kada se drugu osobu namjerno i svjesno informira o sebi, kad je to nešto što druga osoba ne bi mogla inače sama saznati i kada to što kaže drugoj osobi može značajno utjecati na odnos s tom osobom. Samootkrivanje, ipak, nije jednostavan fenomen pa se tako sastoji od više dimenzija, primjerice količine i dubine samootkrivanja, pozitivne ili negativne prirode samootkrivanja, vremenske i situacijske odrednice i u konačnici druge osobe kojoj se pojedinac otvara. Važno je napomenuti sve ove dimenzije, jer se samootkrivanje nerijetko promatra samo kroz spremnost ili volju za istim. Također, smatra se da je samootkrivanje nužno za proces asimilacije, zaštitu mentalnog zdravlja i uspostavu kvalitetnih interpersonalnih odnosa. Isti autori istraživanjem su dokazali da je savladana vještina samootkrivanja pozitivno povezano sa stabilnim i trajnim vezama s bliskim ljudima (Lombardo i Wood, 1979).

Rezultati istraživanja Ružić (2006) ukazuju da se djevojke značajno više samootkrivaju i one su pri samootkrivanju iskrenije od mladića. Uz to, mladi se prijateljima i partnerima više otkrivaju i nude privatnije informacije o sebi nego roditeljima.

Zlatar (2009) istraživanjem, samootkrivanje, dovodi u vezu s kvalitetom partnerskog odnosa, tako da je i muškarcima i ženama vlastito samootkrivanje važno za razvoj veze, a kao prediktor osobne percepcije kvalitetne veze potvrdila se iskrenost pri samootkrivanju za oba spola.

4.2.4. Prepoznavanje i izražavanje emocija

Vještine prepoznavanja i izražavanja emocija, zajedno s razumijevanjem i kontrolom istih, čine emocionalnu inteligenciju, koja ima pozitivan utjecaj na razvoj svakog pojedinca, a osobito na kreiranje socijalnih odnosa (Mayer i Salovey, 1998). Najčešće, promatraju se i koriste, zajedno, a odnose se najviše na neverbalni i paraverbalni komunikacijski aspekt u kojem je ključno uočavanje i iskazivanje osjećaja pomoću gestikulacije, mimike lica, položaja i kretanja tijela (Planalp, DeFrancisco i Rutherford, 1996). Pojedini autori prepoznavanje i izražavanje emocija, promatraju pod terminom regulacije emocija pa je tako Bagheri, Kosnin, i Besharat (2016) definiraju kao proces putem kojeg pojedinci utječu na emocije koje imaju, kada ih imaju, kako ih doživljavaju i kako ih izražavaju, što i jesu sve dimenzije važne za razumijevanje emocionalnosti mladih. Važnost ove vještine očituje se na različitim područjima svakog pojedinca. Pavlović (2012) dovodi u vezu osobe s visokim emocionalnim vještinama s boljom slikom o sebi te lakšim nošenjem sa stresom i donošenjem odluka. Mohorić i suradnici (2016) dokazuju da je razumijevanje emocija negativno povezano s depresivnošću i anksioznošću. Za mlade, istraživanja pokazuju dodatan značaj emocionalne regulacije pri odnosima s vršnjacima kao i romantičnim odnosima mladih. Berzenski i Yates (2010) smatraju da teškoće u prepoznavanju i izražavanju emocija mogu predviđati počinjenje nasilja, pa tako i onog partnerskog. Slično tome, smatra se da visoko razvijene vještine regulacija negativnih emocija, mogu osobama pomoći izbjegavanje nasilja u vezama (McNulty i Hellmuth, 2008).

5. TEORIJSKI OKVIR FENOMENA

Za razumijevanje fenomena nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, ali i za kreiranje učinkovitih intervencija, ključno je razmatranje teorijskih postavki koje ovaj fenomen nastoje razjasniti. Elektroničko partnersko nasilje nužno je promatrati kao sastavni dio cjelokupnog fenomena nasilja u mladenačkim vezama, pa će za razumijevanje poslužiti teorije koje objašnjavaju nastanak nasilja u mladenačkim vezama.

Kao što je prethodno navedeno, nasilje u mladenačkim vezama putem interneta susreće se s empirijskom deprivacijom te u nedostatku teorija koje se bave isključivo pojavom tog fenomena, on će se pojasniti teorijskim konceptima koji pojašnjavaju nasilje u mladenačkim vezama općenito.

Dodaj, Sesar i Šimić (2017) navode i opisuju teorije značajne za razumijevanje fenomena nasilja u mladenačkim vezama te ih dijele na tradicionalne teorije: Feminističke teorije, Teorije socijalnog učenja i Teorije individualnih razlika (Teorije ličnosti i teorije tipologija) i novije teorije: Dinamični razvojni-sustavni model nasilja u intimnim vezama, Model poticaja/prinudivanja/inhibiranja nasilja u intimnim vezama i Kontekstualni teorijski model nasilja u intimnim vezama. Slijedi kratki pregled svake od njih.

Feminističke teorije, podlogu nasilnog ponašanja u vezama, pronalaze u rodnoj nejednakosti i potrebom za kontrolom i moći, najočitiju upravo u tradicionalnim društvima u kojima su muškarci vođe, glave kuće, hranitelji obitelji, te općenito na višoj poziciji u socijalnoj hijerarhiji spram žena. Istraživanja koja potvrđuju navedenu teoriju, ukazuju da su muškarci koji su internalizirali ovakve rodne stereotipe, skloniji zlostavi svoje partnerice (Gomez, Speizer i Moracco, 2011). Shodno tome, isto je, moguće u mladenačkim vezama, kao i u partnerskom nasilju putem interneta u istima.

Teorija socijalnog učenja, pretpostavlja da je nasilje u mladenačkim vezama, kao i druga ponašanja koja objašnjava, naučeno promatranjem i imitacijom, najčešće bliskih osoba u razdoblju djetinjstva. Prema toj teoriji, mladi koji su u svojim obiteljima bili izloženi agresivnim komunikacijskim obrascima i postupcima, razvili su svojevrsnu toleranciju na isto, te kasnije, navedene obrasce koriste u svojim partnerskim vezama (Fang i Corso, 2007).

Teorije ličnosti i teorije tipologije objašnjenje nasilnog ponašanja u vezama vide u crtama ličnosti. Zajedničke crte koje identificiraju su neadekvatan stil privrženosti, viktimizacija u djetinjstvu te impulzivnost kao osobina ličnosti (Bell i Naugle, 2008). Ipak, nedostatak ovih

teorija očituje se u deficitu shvaćanja povezanosti osobnih i okolinskih čimbenika koji vode ka nasilju (Dodaj i sur., 2017).

Prvi od modernijih koncepata je Dinamični razvojni-sustavni model nasilja u intimnim vezama koji ukazuje da na nasilje u vezi imaju utjecaj oba partnera i njihov međusoban odnos. Model se sastoji od triju čimbenika od koji je prvi razvojni, a odnosi se na genetsku podlogu, ličnost, psihopatologiju i društvene faktore. Drugi, situacijski čimbenik označava sve one pojave koje trenutno povećavaju mogućnost uključivanja u nasilne aktivnosti poput primjerice konzumacije psihoaktivnih tvari. Navedeni čimbenici u kombinaciji, autori smatraju, mogu objasniti razloge pojave nasilnih obrazaca kod partnera (Capaldi i Kim, 2007).

Sljedeći moderni teorijski pristup fenomenu partnerskog nasilja je Model poticaja/prinudivanja/inhibiranja nasilja u intimnim vezama. Finkel (2007) polazi od mišljenja da su nasilni impulsi učestali u partnerskim odnosima, no ne vode svi u agresivna ponašanja. Razlikuje stimulirajuće okidače (negativni postupci partnera koji automatski u drugome stvaraju nove misli, fizičke reakcije i aktivnost) i snagu poticanja (loša reakcija na frustraciju, neuroticizam, narcizam i drugi) i/ili inhibiranja nasilja (empatičnost, kontrola emocija i ponašanja). U zavisnosti navedenih čimbenika, dolazi ili ne dolazi do nasilnog ponašanja partnera, pa tako, autor smatra da kada agresivni impulsi, formirani interakcijom stimulirajućih okidača i faktora nasilja, pređu relevantni prag tolerancije, osoba će pokazati sklonost nasilju unatoč aktivaciji samoregulacije. Ipak, nasilju prema partneru/ici, prethodi donošenje odluke da se nasilje učini. Odluka nastaje nakon okidača, kao što su uvrede, provokacije i ostali negativni obrasci komunikacije partnera/ice koji potom djeluju na misli, emocije i ponašanje partnera/ice. Značaj ovog modela, krije se u vraćanju odgovornosti pojedincu da samostalno donosi odluku o počinjenju nasilja, što kreira aktivnu ulogu osobe. Istodobno, upravo navedeno, daje pojedincu mogućnost da razvojem komunikacijskih vještina, vještina mirnog rješavanja sukoba i vještinama suradnje, donese ispravnu odluku, odnosno, odluku o ne počinjenju nasilja putem interneta u mladenačkim vezama.

Posljednji teorijski model kojeg Dodaj i suradnici (2017) u svom preglednom radu spominju jest Kontekstualni teorijski model Bella i Nauglea (2008; prema Dodaj, Sesar, Šimić, 2017) koji spaja paradigme teorije socijalnog učenja i drugih bihevioralnih teorija na način da navode šest kontekstualnih faktora koji utječu na pojavu nasilja i intimnim vezama. Prve nazivaju antecedentima, a razlikuju i tri vrste: a) distalni antecedenti (viktimizacija nasiljem u djetinjstvu), b) statični antecedenti (impulzivnost, agresivnost, psihičke teškoće i druge stabilnije karakteristike) i c) proksimalni antecedenti (različiti stresori, negativni podražaji,

situacijska agresija i drugi situacijski faktori koji utječu na pojavu nasilja u vezama) koje i smatraju najznačajnijim prediktorima za nasilje u vezi. Drugi čimbenici koje navode su motivacijski faktori, diskriminativni podražaji, verbalna pravila (primjerice nasilno rješavanje konflikata), repertoar ponašajnih vještina koji može reducirati nasilne oblike rješavanja problema i posljedice (koje utječu na vjerojatnost ponovne pojave nasilja). Što se pojave nasilja u mladenačkim vezama tiče, motivacijske faktore koje prepoznaju su ljutnja i ljubomora. Ključnim za naglasiti je da smatraju da nema jednog čimbenika koji doprinosi pojavi nasilja, već naglašavaju njihov međudnos u djelovanju. Isto tako, unutar svake linije čimbenika prepoznaju one koji doprinose pojavi problema od onih koji, vjerojatnost istog, smanjuju, što je poseban značaj prepoznavanja važnosti detektiranja vještina pojedinca, kao jakih snaga i resursa za mirno rješavanje sukoba, što je od velikog značaja za razvoj uspješnih intervencija. Značajnost ove teorije, za temu rada je u tome što prepoznaje i važnost komunikacije, za ishod nasilnih sukoba u vezama mladih. Naime, jedan od kontekstualnih faktora ovog modela su verbalna pravila, koja govore o potencijalnim negativnim posljedicama nasilja u vezama mladih, kao što su agresivni obrasci komunikacije. Ovaj model, prepoznao je komunikacijske vještine, kao vještinu pojedinca, koja je značajna za mirno rješavanje sukoba (Bell i Naugle, 2008).

Važnim za razumijevanje fenomena koje nastojimo ispitati, a koji se ipak češće koristi za objašnjenje cyberbullyinga, ali za ovaj rad smatra se i Opći model agresije. Taj model agresivno ponašanje smatra dijelom epizodnog procesa u kojem su pojedini događaji ili podražaji povezani s neprijateljskim osjećajima što u konačnici utječe na odluku da se agresija manifestira. Kao čimbenike koji utječu na pojavu ili izostanak agresivnog ponašanja navode personalne čimbenike poput demografskih obilježja, psihološkog stanja i komunikacijskih vještina i situacijske čimbenike koji uključuju provokaciju događaja, potporu primljenu od kolega i mjeru u kojoj događaj potiče ili ograničava mogućnosti agresivnog djelovanja. Međusobnom kombinacijom ovih faktora dolazi se ili do prosocijalnog ili agresivnog ponašanja, što može objasniti i agresivna ponašanja partnera ili partnerica u vezama mladih (Savage, 2017).

Sumiranjem teorija, vidljivo je kako Teorije tipologija, Kontekstualni teorijski model nasilja u intimnim vezama te Model poticanja nasilja u vezama mladih, naglašavaju važnost osobnih snage pojedinca kao značajan zaštitni čimbenik u sprječavanju nasilja u romantičnim odnosima mladih. Posebno važne teorije za ovo istraživanje su Model poticaja/prinudivanja/inhibiranja

nasilja u intimnim vezama i Kontekstualni teorijski model nasilja u intimnim vezama jer povezuju komunikacijske vještine s nasiljem u vezama.

Ipak, u konačnici, sve navedene teorije daju nam različite perspektive za razumijevanje i shvaćanje etiologije fenomena nasilja u mladenačkim vezama, no važno je naglasiti da samo integracijom spoznaja iz spomenutih teorija, možemo sveobuhvatno promatrati, istraživati i prevenirati online i offline nasilje u vezama mladih.

6. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA O NASILJU U MLADENAČKIM VEZAMA PUTEM INTERNETA I KOMUNIKACIJSKIM VJEŠTINAMA MLADIH

Iako je o nasilje u mladenačkim vezama putem interneta rastući fenomen koji je probudio interese stručnjaka, primjećuje se deficit istraživanja navedene teme, posebice u Hrvatskoj. Postoje istraživanja pojedinih oblika nasilja u vezama putem interneta (poput sekstinga, cyberbullyinga te doživljavanje partnerskog nasilja općenito), no nedostaje istraživanja koja bi na sveobuhvatniji način ispitala ovaj fenomen.

Inozemni istraživači prepoznali su važnost proučavanja navedenoga, pa je jedno od prvih kvantitativnih istraživanja o elektroničkom nasilju u vezama provedeno 2006. godine u Sjedinjenim Američkim državama s uzorkom od 615 mladih u dobi od 13 do 18 godina iz cijele zemlje. Podatci su pokazali da je 25% mladih viktimizirano od strane partnera vrijeđanjem i maltretiranjem putem poziva i poruka, a čak 22% mladih su njihovi partneri nagovarali na neželjene seksualne aktivnosti pomoću tehnologije. Nešto niži rezultat (19%), ali i dalje vrlo značajan odnosi se na širenje glasina i negativnih komentara putem društvenih mreža o partneru. Iskustvo da je njihov partner dijelio njihove privatne i sramotne slike ili videozapise ima 11% adolescenata, a njih 17% se boji reakcije partnera ako mu odmah ne odgovori na poziv, poruku ili mail. (Picard, 2007).

Cutbush i suradnici (2012) provodeći istraživanje u SAD-u na uzorku od 1430 adolescenata dobi od 12 i 13 godina, nastojali su identificirati prevalenciju online nasilja u vezama mladih te prema njihovom istraživanju viktimizirana je trećina srednjoškolaca (31,5%), a petina je navedeno nasilje počinila (18,4%). Isto tako, utvrđene su i razlike u spolu, u prijavljivanju ove vrste ponašanja, tako da je vjerojatnije da će djevojke prijaviti online agresiju ili kontrolu od strane partnera, nego mladići. Ovo istraživanje dovelo je u vezu i nasilje u mladenačkim vezama putem interneta s činjenjem psihološkog, fizičkog i seksualnog nasilja uživo. Ipak, viktimizacija ove vrste nasilja povezana je i s činjenjem i s trpljenjem psihološkog, fizičkog i seksualnog nasilja.

Sljedeće istraživanje datira iz 2013. godine i također je provedeno u SAD-u s vrlo velikim uzorkom, a ispitivao je učestalost online nasilja u vezama te kako ono utječe na druge oblike tinejdžerskog nasilja. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 5647 mladih iz deset škola u trima sjeveroistočnim državama, od kojih je 3745 osoba trenutačno u vezi ili je bilo u jednoj u prethodnoj godini. Nešto više od četvrtine mladih u trenutnom ili nedavnom odnosu izjavilo je

da su u prethodnoj godini doživjeli neki oblik online zlostavljanja od strane partnera, pri čemu djevojke prijavljuju češću viktimizaciju, osobito seksualnog online zlostavljanja. Višu viktimizaciju pokazale su djevojke (23.2%) spram mladića (20.9%). Najčešći oblici zlostavljanja bili su korištenje društvenih mreža bez dozvole (9%), slanje poruka radi nenamjernog seksualnog ponašanja (7%) ili slanje seksualnih fotografija (7%) te primanje prijetećih ili zastrašujućih poruka (6%).

Jedan od deset mladih izvještava o činjenju partnerskog nasilja putem interneta, uz spolne razlike u vrstama činjenja. Djevojke češće čine neseksualne oblike online nasilja, a mladići su bili skloniji izvještavati o činjenju seksualnih online zlostava. Navedeno istraživanje dalo je i zanimljive rezultate o poveznicama i rizičnim čimbenicima za činjenje i doživljavanje nasilja u mladenačkim vezama putem interneta pa su tako istaknuli ulogu spola, to jest žene su češće žrtve. Zatim uključenost u druge oblike rizičnih ponašanja poput delinkvencije i rizičnog seksualnog ponašanja te više razine depresivnosti i hostilnosti.

Istraživanje, također, ukazuje na korelaciju nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, s drugim oblicima zlostave, ponajviše sa psihičkim i fizičkim nasiljem (Zweig i sur., 2013).

Borrajo, Gamez-Gaudix, Pereda i Calvete (2015) proveli su istraživanje u Španjolskoj na uzorku od 834 adolescenta i odraslih osoba (od 18 do 30 godina) s prosječnom dobi od 23 godine. Iako je uzorak osoba stariji od onog kojim se ovaj rad bavi istraživanje je vrlo značajno primarno zbog izrade instrumenta kojim se mjeri nasilje u vezama putem interneta, a koje obuhvaća i činjenje i doživljavanje navedenog fenomena. Kao što je prethodno objašnjeno, autori ovog upitnika, nasilje u vezama putem interneta dijele u dvije kategorije: Izravna agresija i Kontrola/Praćenje. Rezultati uvelike stavljaju naglasak na kategoriju Kontrole pri čemu je čak 75% mladih doživjelo ponašanja koja pripadaju ovoj kategoriji, dok ih je čak 82% takva ponašanja i činilo svom partneru/ici. Značajno manje ishode istraživanja pronalaze u Izravnoj agresiji koju čini 10.6% ispitanika, a viktimizirano je 14%. Autori teoretiziraju da je moguće da se pojedini oblici kontroliranja i praćenja poistovjećuju s ljubavnim gestama i brigom za partnera, što dodatno normalizira i učvršćuje kontrolirajuća ponašanja osobe, a baš zato, može biti posebno opasno. Isto tako, važnim za spomenuti je da su počinitelji nerijetko, istodobno i žrtve nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, što je od velikog preventivnog i tretmanskog značaja.

Što se hrvatskog konteksta tiče, pregledom literature, dolazi se do zaključka da u Hrvatskoj ne postoji obavljeno istraživanje koje je u sklopu fenomena nasilja u mladenačkim vezama

istraživalo i pojavnost elektroničkog partnerskog nasilja. Usprkos tome, postoje autori koju su istraživali povezanost komunikacijskih vještina i činjenja i doživljavanja elektroničkog nasilja u vezama mladih, no oprečnih su mišljenja.

Rubio-Garay, López-González, Carrasco, i Amor (2017) analizom 113 postojećih znanstvenih radova, zaključuju da je cyber nasilje u vezama često dvosmjerno, odnosno da ga istodobno čine oba partnera. Naglašavaju i spoznaju autora (Hernando, 2007; prema Rubio-Garay, López-González, Carrasco, i Amor, 2017) koji se bavio prevencijom nasilja u mladenačkim vezama, a koji navodi da su kratkoročne i dugoročne pozitivne učinke na smanjenje nasilja u vezama imale upravo aktivnosti usmjerene na rodne uloge i razvoj komunikacijskih vještina.

Savage i Tokunaga (2017) proveli su istraživanje među američkim studentima koje upućuje na to da će mladi s boljim socijalnim vještinama, manje vrijeđati partnera ili partnericu pomoću tehnologije. Ipak, teoretiziraju da su komunikacijske vještine, slab prediktor viktimizacije ili počinjenja cyber nasilja u vezama mladih. Objašnjenje pronalaze u klasifikaciji online nasilja u neizravan oblik agresije, koji je nerijetko planiran, osmišljen i sustavan što može indicirati razvijenije komunikacijske vještine kod počinitelja ove vrste nasilja.

Istraživanje iz 2020. godine provedeno na Floridi u SAD-u na uzorku od 320 sudionika prosječne dobi 20 godina, u vezu je dovelo emocionalnu regulaciju i činjenje i doživljavanje nasilja u mladenačkim vezama putem interneta. Rezultati pokazuju da je bolja regulacija emocija bila je značajno povezana s manjim brojem slučajeva počinjenja internetskog zlostavljanja partnera. Isto je i s viktimizacijom, koja je značajno niža u osoba koje bolje prepoznaju i izražavaju emocije (Lancaster, 2020).

Nadalje, istraživanja pokazuju da je nasilje u mladenačkim vezama putem interneta statistički značajno pozitivno povezano s druga dva oblika interpersonalnog nasilja: cyberbullying i nasilja u vezama uživo, posebice fizičke zlostave, psihičkog nasilja i seksualne prisile (Zweig i sur., 2013; Hinduja i Patchin, 2011).

Shodno tome, u nedostatku radova koji se bave povezanošću nasilja u mladenačkim vezama putem interneta i specifičnih komunikacijskih vještina koje nas zanimaju, navode se druga, moguće relevantna istraživanja o povezanosti istih sa cyberbullyingom ili nasiljem u mladenačkim vezama.

Značenje asertivnosti u upuštanju u nasilje putem interneta, prepoznali su istraživači u Indoneziji koji su proveli istraživanje na 151 sudionika u dobi između 15 i 25 godina koji žive

u gradu Palembangu. Istraživanje je pokazalo da će se osobe kojima nedostaju vještine asertivne komunikacije, prije uključiti u cyber nasilje (Kusumawaty , Yunike i Ketut, 2021).

Društvenost se također povezivala s činjenjem i doživljavanjem nasilja putem interneta pa je tako istraživanje u svrhu diplomskog rada, u Hrvatskoj, provela Bišćan (2014) na uzorku od 236 učenika sedmih i osmih razreda osnovnih škola grada Zagreba. Rezultati navedenog istraživanja pokazali su da širina socijalne mreže nije važan prediktor nasilja putem interneta. Ipak, određena istraživanja pokazala su da postoji povezanost ovih konstrukata tako da počinitelji nasilja lakše kreiraju socijalne veze, to jest imaju više prijatelja, u odnosu na žrtve (Perren i Alsaker, 2006, Bacchini, Affuso i Trotta, 2008, prema Bišćan, 2014).

Određeni dio istraživanja usmjerio se na povezanost samootkrivanja i nasilja u vezama mladih putem interneta. Livingston i suradnici (2011, prema Kovačević-Lepojević i Žunić-Pavlović, 2011) uvidjeli su važnost istraživanja povezanosti spomenutih konstrukata te proveli istraživanje čiji su uzorak činili adolescenti od 13 do 16 godine iz Belgije, Danske, Grčke, Mađarske, Italije, Nizozemske, Norveške, Poljske, Švedske i Velike Britanije. Autori su izdvojili da je upravo samootkrivanje rizični čimbenik za ugrožavanje vlastite sigurnosti putem interneta, međutim rezultati spomenutog istraživanja su pokazali kako samootkrivanje ne povećava rizik za doživljavanje nasilja putem interneta.

Kako dosadašnja istraživanja o nasilju u mladenačkim vezama putem interneta ukazuju na visoku, ali nedosljednu prevalenciju među mladima, ali i različitu povezanost istog s komunikacijskim vještinama koje su prethodno objašnjene, važno je naglasiti da je u ovom području primjetan znatan istraživački jaz koji će ovo istraživanje nastojati smanjiti.

7. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je ispitati samoprocjenu razvijenosti komunikacijskih vještina, činjenja i doživljavanja elektoničkog partnerskog nasilja u mladenačkim vezama te utvrditi njihovu povezanost kod učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije.

P1: Utvrditi pojavnost činjenja i doživljavanja različitih vrsta nasilja u mladenačkim vezama putem interneta te razlike u vrstama istraživanih vrsta nasilja s obzirom na spol kod učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije.

H1: Očekuje se da će više od 20% sudionika istraživanja počiniti nasilje u mladenačkim vezama putem interneta.

Ova hipoteza postavljena je na temelju dosadašnjih rezultata istraživanja u svijetu (Picard, 2007; Cutbush i sur., 2012)

H2: Očekuje se da će više od 30% sudionika doživjeti nasilje u mladenačkim vezama putem interneta.

Ova hipoteza postavljena je na temelju dosadašnjih rezultata istraživanja u svijetu (Picard, 2007; Cutbush i sur., 2012)

H3: I djevojke i mladići u većoj mjeri čine i doživljavaju kontrolirajuće oblike nasilja putem interneta prema osobama ili od osoba s kojima su u vezi.

Ova je hipoteza postavljena na temelju provedenih inozemnih istraživanja (Borrajó i sur., 2015)

H4: Očekuje se razlika u spolu u činjenju i doživljavanju nasilja u mladenačkim vezama. Djevojke češće doživljavaju i čine nasilje u mladenačkim vezama.

Ova je hipoteza postavljena na temelju provedenih inozemnih istraživanja (Zweig, Dank, Yahner i Lachman, 2013; Cutbush i sur., 2012)

P2: Utvrditi postoji li povezanost između razina razvijenosti komunikacijskih vještina u offline kontekstu i počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta.

H5: Postoji statistički značajna negativna povezanost između samoprocjene razine razvijenosti komunikacijskih vještina uživo i činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta.

Mladi s višom razinom komunikacijskih vještina, manje čine i doživljavaju nasilje u vezi putem interneta.

Ova hipoteza postavljena je na temelju dosadašnjih rezultata istraživanja u svijetu (Kusumawaty, Yunike, Ketut, 2021)

P3: Utvrditi postoji li povezanost između razina razvijenosti komunikacijskih vještina u online kontekstu i počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta.

H6: Postoji statistički značajna negativna povezanost između razine samoprocjene razvijenosti online komunikacijskih vještina i činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta.

Hipoteza se postavlja na temelju domaćih i inozemnih istraživanja (Bišćan, 2014; Lanchaster, 2020; Livingston i sur. 2011; prema Kovačević-Lepojević i Žunić-Pavlović, 2011) .

8. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

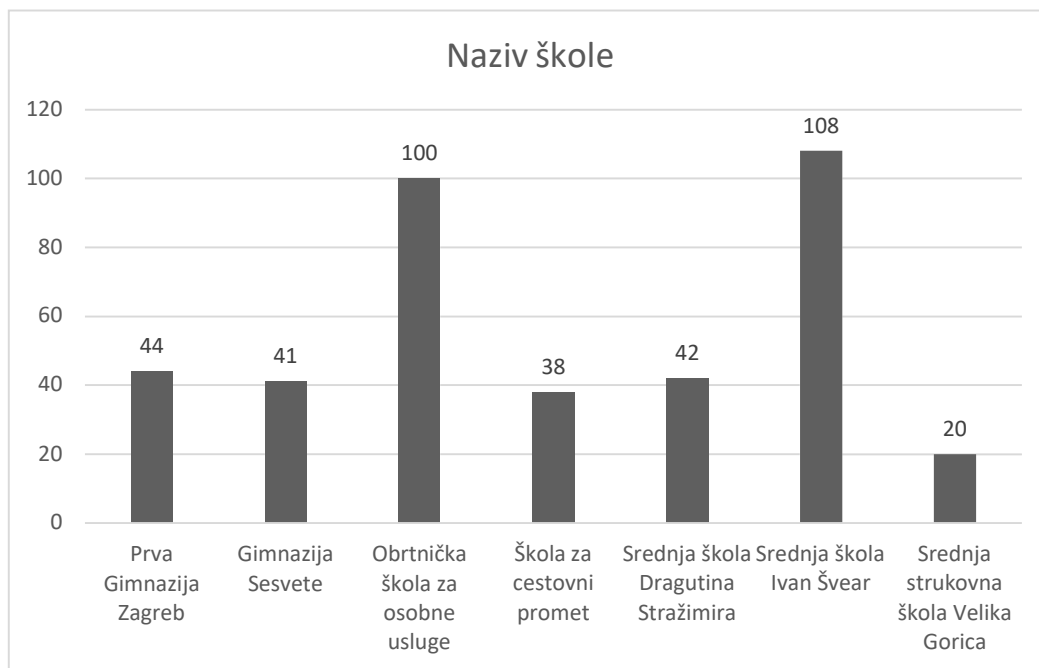
8.1. Sudionici istraživanja

Uzorak ovog istraživanja čini 1071 učenika i učenica srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Kako je za potrebe ovog istraživanja bilo važno da su srednjoškolci u posljednjih 6 mjeseci imali iskustvo veze, važno je naglasiti da je uzorak činilo 411 učenika koji su imali takvo iskustvo. Isto tako, eliminirali su se sudionici s nevaljanim i nepotpunim podacima, te konačni uzorak obuhvaća 393 sudionika, odnosno 269 djevojaka i 124 mladića. U uzorku je najviše učenika pohađalo drugi razred srednje škole (226), a nešto manje (167) treći razred. Prosječna dob sudionika istraživanja je 16.79, a standardna devijacija za dob iznosi 0.68. Distribucija sudionika s obzirom na spol i dob prikazana je u Tablici 1.

Tablica 1. Prikaz zastupljenosti sudionika s obzirom na spol i dob

Spol sudionika	Djevojke		Mladići
		269	
Dob sudionika	16 godina	17 godina	18 godina
	139	191	58

Nastojalo se uključiti učenike i gimnazijskog i strukovnog usmjerenja u trajanju od tri ili četiri godine obrazovanja, stoga uzorak čine učenici i učenice iz ukupno 7 škola na području dvaju županija – navesti koje. Škole koje su sudjelovale u istraživanju su Obrtnička škola za osobne usluge, Srednja škola Ivan Švear, Srednja škola Dragutina Stražimira, Prva Gimnazija Zagreb, Gimnazija Sesvete, Škola za cestovni promet te Srednja strukovna škola Velika Gorica. U odnosu na vrstu obrazovnog programa, sudionici su podjednako zastupljeni, s tim da najviše sudionika pohađa četverogodišnji strukovni programu (34.6%), zatim trogodišnji strukovni program (33.1%), dok je najmanji broj učenika uključen u gimnazijski obrazovni program (32.3%). Distribucija sudionika s obzirom na školu koju pohađaju prikazana je na slici 2.

Slika 1. Grafički prikaz zastupljenosti sudionika s obzirom na naziv škole koju pohađaju

8.2. Instrumentarij

Za potrebe ovo istraživanja koristili su se sljedeći instrumenti: Upitnik sociodemografskih obilježja, Upitnik o stvarnoj i e-komunikaciji (Mantzouranis i sur., 2019) te Upitnik o nasilju u mladenačkim vezama putem interneta (Borrajo i sur., 2015).

Upitnik sociodemografskih obilježja sadrži 12 pitanja koja se odnose na spol, dob, naziv i vrstu srednje škole, razred, sveukupnu prosječnu ocjenu i prosječnu ocjenu iz tri predmeta zadnje školske godine, mjesto stanovanja, prihode i članove kućanstva, iskustvo veze u posljednjih 6 mjeseci te dob i spol trenutnog ili bivšeg partnera.

Upitnik o nasilju u mladenačkim vezama putem interneta (Cyber dating abuse questionnaire; Borrajo i sur., 2015) sastoji se od 20 čestica koje predstavljaju informacije o različitim vrstama nasilja u mladenačkim vezama putem interneta kao što su prijetnje, krađa identiteta, kontrola i ponižavanje. Svaka varijabla, sastoji se od 2 paralelne čestice, jedne za viktimizaciju i druge za počinjenje (npr. „Moj partner ili bivši partner kontrolirao je moje statute na društvenim mrežama“ i „Kontrolirala sam statute na društvenim mrežama mog partnera ili bivšeg partnera“). Na pitanja postavljena u ovom upitniku odgovaraju samo sudionici koji su u posljednjih 6 mjeseci bili u vezi, a na čestice su odgovarali putem skale od šest stupnjeva. Odgovori u ovom upitniku izmijenjeni su u odnosu na originalni upitnik.

Ponuđeni odgovori u originalnom upitniku glasili su: 0 – niti jednom; 1 – jednom; 2 – rijetko (2 do 3 puta); 3 – ponekad (oko 5 do 10 puta); 4 – često (nekoliko puta mjesečno); 5 – vrlo često (nekoliko puta tjedno). Ipak, s obzirom na to da mladi nerijetko imaju iskustva veza u kraćem trajanju, originalni primjeri učestalosti mogućeg nasilja nisu bili prilagođeni istima. Stoga su odgovori preformulirani da obuhvaćaju razdoblje od mjesec dana, odnosno: 0 – niti jednom, 1 – jednom u mjesec dana, 2 – rijetko (jednom u dva tjedna), 3 – ponekad (jednom tjedno), 4 – često (dva do tri puta tjedno), 5 – vrlo često (svaki ili skoro svaki dan).

Upitnik o stvarnoj i e-komunikaciji (Real and Electronic Communication Skills questionnaire; Mantzouranis i sur., 2019). Početna verzija ovog upitnika sastojala se od 100 čestica, a sadržavala je dvije potkategorije koje su se odnosile na komunikaciju uživo i putem interneta. Prva potkategorija stvarnih komunikacijskih vještina imala je za cilj ocijeniti dimenzije vještina koje se koriste u socijalnim interakcijama uživo. Druga potkategorija bila je usmjerena na ocjenu istih dimenzija komunikacijskih vještina, ali koje se koriste u internetskim socijalnim interakcijama. Svaka potkategorija, ocijenila je sljedećih šest dimenzija komunikacijskih vještina: (a) izražavanje emocija, (b) dekodiranje emocija, (c) društvenost, (d) pokretanje interakcija, (e) samootkrivanje i (f) asertivnost. Za potrebe ovog istraživanja, odabrane su čestice koje odgovaraju istraživačkim potrebama, a prethodno su navedene i objašnjene (prepoznavanje i izražavanje emocija, asertivnost, društvenost i samootkrivanje). Sudionici na pitanja odgovaraju prema Likertovoj skali od pet točaka, to jest, svom slaganju ili ne slaganju s tvrdnjama na način da brojka 1 označava izrazito neslaganje, a 5 snažno slaganje. U ovom istraživanju pouzdanost pojedine skale za komunikacijske vještine u offline kontekstu iznose: za društvenost ($\alpha=0.67$), za samootkrivanje ($\alpha=0.62$), za prepoznavanje i izražavanje emocija ($\alpha=0.81$) i asertivnost ($\alpha=0.52$). S druge strane, pouzdanost pojedinih skala komunikacijskih vještina u online kontekstu daju rezultate: za društvenost ($\alpha=0.73$), za samootkrivanje ($\alpha=0.73$), za prepoznavanje i izražavanje emocija ($\alpha=0.87$) i asertivnost ($\alpha=0.34$)

8.3. Način prikupljanja podataka

Prikupljanje podataka za ovaj rad, provedeno je u sklopu većeg istraživanja nazvanog Nasilje u mladenačkim vezama uživo i putem interneta. Samo istraživanje nastalo je suradnjom nekoliko nastavnica i studentica Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta, kao i stručnih

suradnika brojnih škola. U cilju realizacije samog projekta, pribavljeno je odobrenje Etičkog povjerenstva Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta, te suglasnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja i Agencije za odgoj i obrazovanje. Također, suglasnost za sudjelovanje u ovom istraživanju dali su i svi ravnatelji uključenih škola, ali i svaki učenik/ca koji je sudjelovao u istraživanju. Stručni tim svake škole internetskih putem i/ili na sastancima, informirao je roditelje učenika o ciljevima, svrsi te načinu provođenja istraživanja, kao i o rizicima provedbe te dobrobitima istraživanja za njihovu djecu. Istraživanje je provedeno u obliku online ankete, putem servisa LimeSurvey.

Prikupljanje podataka odvijalo se na način da su stručne suradnice škola i/ili studentice koje sudjeluju u ovom projektu, na satu razredne zajednice ili informatike, učenicima pojasnile cilj i svrhu istraživanja, njihova prava (dobrovoljnost i povjerljivost) te im preko QR koda ili linka omogućile pristup poveznici za istraživanje. Prije samog sudjelovanja u istraživanju, učenici koji su pristali sudjelovati, potpisali su Suglasnost za sudjelovanjem u istraživanju. Učenici su upitnik ispunjavali preko mobitela ili preko računala, ovisno o mogućnostima škole i praktičnosti provedbe. Ispunjavanje upitnika trajalo je u prosjeku oko 20 – 25 minuta. Sam proces prikupljanja podataka trajao je u razdoblju od 23. svibnja do 20. lipnja 2022. godine.

8.4. Metode obrade podataka

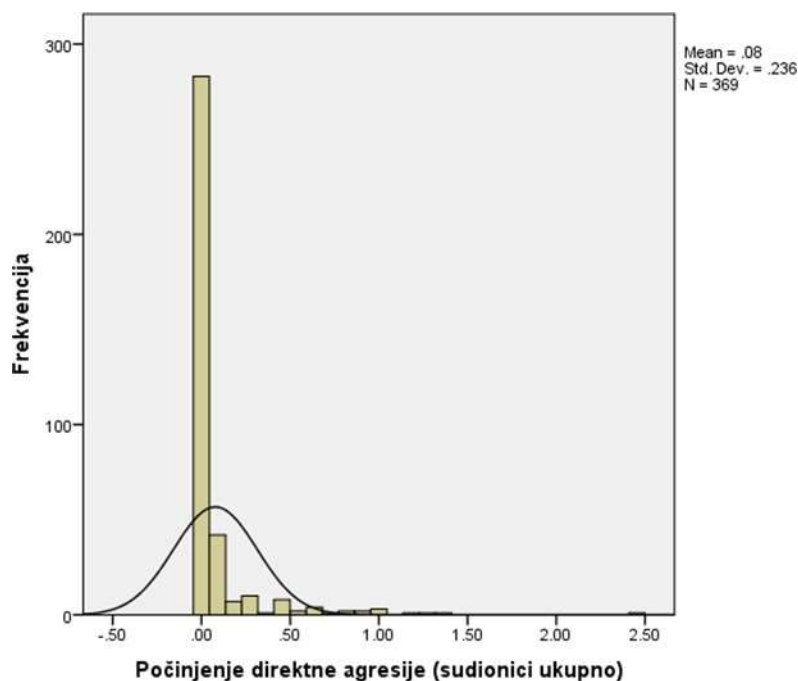
S ciljem odgovaranja na istraživačka pitanja korištene su metode deskriptivne statistike (aritmetička sredina, standardna devijacija, medijan, mod, frekvencija odgovora), korelacije (Spearmanov koeficijent korelacije), Mann – Whitneyev test za testiranje razlika između pojedinih skupina uzorka te Kolmogorov – Smirnovljev test za testiranje normalnosti distribucije.

9. REZULTATI

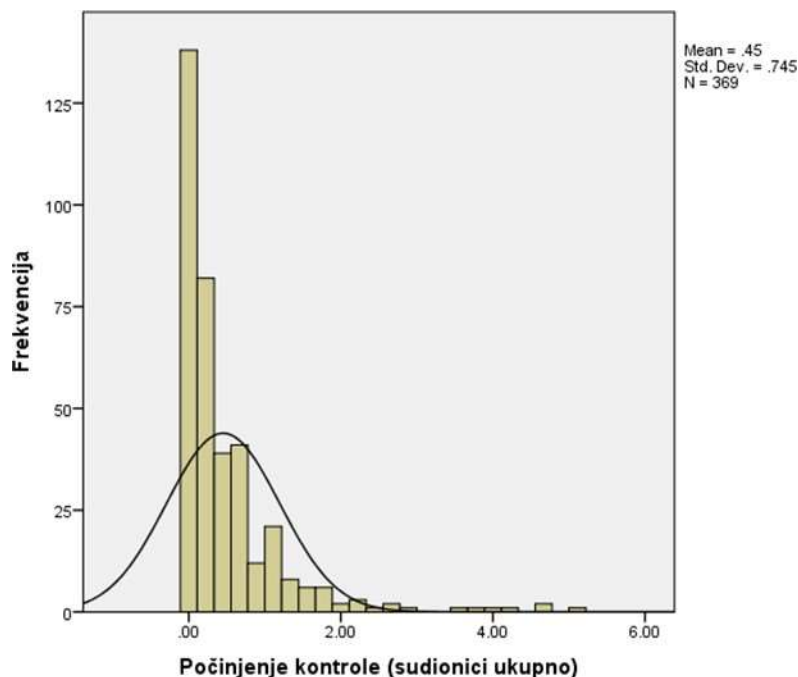
9.1. Iskustvo počinjenog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

Provedenim Kolmogorov-Smirnovljevim testom pokazalo se kako dobivena distribucija rezultata za varijablu iskustvo počinjene direktne agresije u vezi statistički značajno odstupa od normalne distribucije ($KS=7.627$, $p<0.01$). To potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 2.), iz kojeg je vidljiv pomak dobivenih rezultata prema nižim vrijednostima. Isto vrijedi i za varijablu Počinjenja kontrolirajućih nasilnih ponašanja u vezi ($KS=5.230$, $p<0.01$) (Slika 3.), gdje je isto distribucija rezultata pomaknuta prema nižim vrijednostima.

S obzirom na navedeno, nije uputno koristiti vrijednost aritmetičke sredine kao reprezentativnu vrijednost te pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti druge pokazatelje distribucije rezultata, poput najčešćeg rezultata, odnosno moda i medijana.

Slika 2. Histogram frekvencija za iskustvo počinjenja direktne agresije u vezi

Slika 3. Histogram frekvencija za iskustvo počinjene kontrole u vezi

U tablici 2. prikazane su deskriptivne vrijednosti za sve sudionike istraživanja koji su odgovorili na pitanja u Upitniku o nasilju u mladenačkim vezama putem interneta (N=369), a koji su u posljednjih šest mjeseci bili u romantičnoj vezi, o učestalosti činjenja nasilja putem interneta u mladenačkim vezama. Iskazane su sljedeće vrijednosti: aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Mann-Whitneyevog testa i Kolmogorov-Smirnovljevog testa.

Tablica 2. Deskriptivni podaci za počinjenje nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

	Počinjenje direktne agresije	Počinjenje kontrolirajućih ponašanja
Broj sudionika (N)	369	369
Aritmetička sredina (M)	0.08	0.45
Standardna devijacija (SD)	0.24	0.74
Mod	.00	.00
Medijan	.00	0.11
Minimalni rezultat (Min)	.00	.00

Maksimalni rezultat (Max)	2.45	5.00
Kolmogorov-Smirnovljev test (Z)	0.837	2.888
Mann-Whitneyev test (U)	13304.500	9328.000

Upitnik počinjenja nasilnih ponašanja putem interneta u mladenačkim vezama sastoji se od dvadeset čestica na koje se odgovara prema skali Likertovog tipa od 0 do 5. U Tablici 1. može se vidjeti raspon rezultata koji se kreće od 0 do 5, a u istoj skali 0 označava *Niti jednom*, 1 označava *Jednom*, 2 označava *Rijetko*, 4 označava *Često*, a 5 označava *Vrlo često*. Kako su sve čestice ovog upitnika pozitivno valorizirane, biranje većeg broja znači veću učestalost činjenja nasilja putem interneta u vezi. Aritmetička sredina za činjenje direktne agresije iznosi 0.08, dok za činjenje kontrolirajućih ponašanja iznos je 0.45. Nadalje, standardna devijacija, odnosno prosječno odstupanje rezultata od aritmetičke sredine za počinjenje direktne agresije iznosi 0.24, a za počinjenje kontrole iznosi 0.74. Navedeni podaci o aritmetičkoj sredini, standardnoj devijaciji kao i modu i medijanu ukazuju na postojanje raspršenja rezultata te da je samoprocjena većine sudionika istraživanja ipak da nasilna ponašanja u vezi nisu počinili niti jednom ili su neka od navedenih ponašanja počinili jednom ili rijetko. Kako bi se utvrdile razlike u činjenju nasilja putem interneta u mladenačkim vezama općenito, to jest različitih oblika nasilja s obzirom na spol proveden je Mann Whitney test koji ukazuje na razlike koje će biti detaljno prikazane dalje u tekstu.

Slijedi prikaz frekvencija odgovora ispitanika istraživanja na sve čestice koje se odnose na počinjenje prethodno navedenih oblika nasilja u vezi.

Tablica 3. Frekvencija odgovora za činjenje direktne agresije

Tvrđnja	Niti jednom (%)	Jednom (%)	Rijetko (%)	Ponekad (%)	Često (%)	Vrlo često (%)
Prijetio/la sam svom partner/ici ili bivšem/oj partneru/ici putem interneta da ću je fizički ozlijediti.	93.0	3.0	0.0	0.5	0.5	3.0
Kreirao/la sam lažni profil s podacima mog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice na društvenim mrežama kako bih joj/mu stvorio probleme.	98.9	0.3	0.3	0.0	0.3	0.3

Napisao/la sam komentar na zid društvene mreže mog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice kako bih ga/ju uvrijedio/la ili ponizio/la.	98.6	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0
Širio/la sam tajne ili kompromitirajuće informacije o partneru/ici ili bivšem/oj partner/ici preko interneta.	98.4	1.4	0.0	0.0	0.3	0.0
Prijetio/la sam da ću širiti tajne ili kompromitirajuće informacije o partneru/ici ili bivšem/oj partneru/ici putem interneta.	98.1	1.6	0.0	0.3	0.0	0.0
Koristio/la sam internet kako bih se pretvarao/la da sam moj partner/ica ili bivši/a partner/ica kako bih stvarao/la probleme.	99.2	0.5	0.0	0.0	0.0	0.3
Poslao/la sam uvrjeđujuće ili ponižavajuće poruke partneru/ici ili bivšem/oj partneru/ici putem interneta.	90.8	5.7	1.4	0.8	0.5	0.8
Poslao/la sam ili objavio/la fotografije, slike i/ili video seksualnog sadržaja partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice drugim ljudima bez njegove/njene dozvole.	96.7	3.0	0.3	0.0	0.0	0.0
Pretvarao/la sam se da sam druga osoba koristeći novu tehnologiju kako bih testirao/la svog partnera/icu ili bivšeg/u partnera/icu.	93.8	3.3	0.5	0.3	0.0	2.2
Objavio/la sam glazbu, pjesme, citate povezane s partnerom/icom ili bivšim/om partnerom/icom na mojim statusima na društvenoj mreži s namjerom da ga/ju uvrijedim ili ponizim.	93.0	4.6	2.4	0.0	0.0	0.0
Širio/la sam glasine, tračeve i/ili šale o partneru/ici ili bivšem/oj partneru/ici s namjerom da ga/ju ismijavam.	95.4	3.5	0.3	0.5	0.0	0.3

Legenda: Jednom (jednom u mjesec dana), Rijetko (jednom u dva tjedna), Ponekad (jednom tjedno), Često (dva do tri puta tjedno) i Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan)

Tablica 4. Frekvencije odgovora za činjenje kontrolirajućih ponašanja

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (%)	Rijetko (%)	Ponekad (%)	Često (%)	Vrlo često (%)
Kontrolirao/la sam statuse mog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice na društvenim mrežama.	65.3	13.8	6.8	4.1	2.2	7.9
Koristio/la sam lozinke svog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice (na telefonu, društvenoj mreži, e-mailu) kako bih pretraživao/la poruke bez dozvole.	90.2	6.0	0.3	1.4	0.3	1.9

Provjeravao/la sam vrijeme zadnje upotrebe mobilne aplikacije mog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice.	59.6	15.7	8.9	4.3	2.7	8.7
Pregledao/la sam društvene mreže, WhatsApp ili email partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice bez njene dozvole.	84.8	9.2	2.2	1.1	1.1	1.6
Koristio/la sam novu tehnologiju kako bih kontrolirao/la gdje je i s kim partner/ica ili bivši/a partner/ica.	87.8	6.8	1.4	1.4	0.3	2.4
Zahtijevao/la sam od partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice da mora odmah odgovoriti na moje pozive ili poruke.	78.3	13.8	1.9	2.4	0.8	2.7
Provjeravao/la sam telefon partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice bez njegove/njene dozvole.	85.4	9.5	2.2	0.8	0.3	1.9
Neprestano sam zvao/la partnera/icu ili bivšeg/u partnera/icu kako bih kontrolirao/la gdje je i s kim.	91.6	5.1	0.5	1.4	0.5	0.8
Kontrolirao/la sam prijateljstva partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice na društvenim mrežama.	74.3	13.8	3.5	2.7	1.9	3.8

Legenda: Jednom (jednom u mjesec dana), Rijetko (jednom u dva tjedna), Ponekad (jednom tjedno), Često (dva do tri puta tjedno) i Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan)

Iz Tablica 3. i 4. vidljivo je da je samoprocjena mladih o počinjenju direktnog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta niska, odnosno da su mladići i djevojke odgovorili kako nisu niti jednom ili su neka ponašanja učinili jednom ili rijetko. Isto tako, primjećuje se da je počinjenje direktne agresije, kao jedan od oblika nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, znatno manje zastupljen kod ovog uzorka, pa su ispitanici u više od 90% slučajeva negirali činjenje direktne agresije, to jest odgovarali su niječno na ta pitanja. Ipak primjećuje se da mladi u većoj mjeri čine kontrolirajuća nasilna ponašanja, a time da najviše vrijednosti imaju čestice koje se odnose na ponašanja kontroliranja statusa na društvenim mrežama i provjeravanja zadnje upotrebe mobilne aplikacije. Kontroliranje prijateljstava na društvenim mrežama partnera ili partnerice činilo je čak 25.7 % mladih, od kojih 5.7 isto čini često i vrlo često.

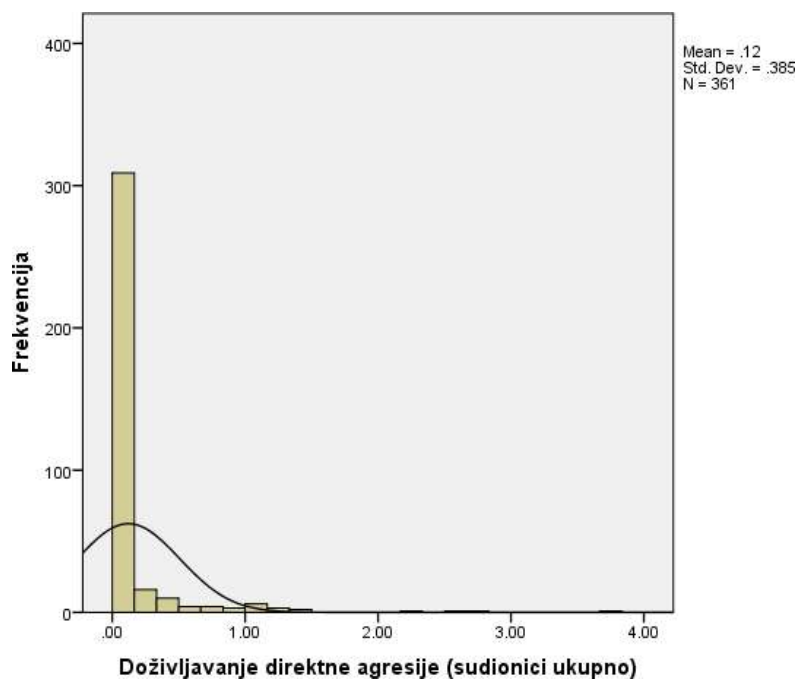
Čak 21% mladih priznaje kontroliranje statusa partnera ili partnerice, a posebno visok je podatak od 7,9 % onih koji to čine svaki dan ili skoro svaki dan. Slični postotci, vezani su uz provjeru zadnje upotrebe mobilnih aplikacija, pa je tako 15,7% mladih to učinilo barem jednom, a 24.6 navedeno činilo više puta. Zahtijevanje od partnera ili partnerice da odmah odgovara na poruke i pozive, kao i kontroliranje prijateljstva, barem jednom u mjesec dana, čini 13,8% ispitanika. Nadalje, gotovo 10 % sudionika koristilo je lozinke svog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice (na telefonu, društvenoj mreži, e-mailu) kako bi pretraživali poruke bez dozvole. Ponašanja pretvaranja sudionika da su druge osobe, kreiranja lažnih profila s podacima svojih

partnera te slanje ili objavljivanje seksualnih sadržaja svojih partnera drugim ljudima bez njihove dozvole, iako su se rijetko pojavljivala, posebno valja naglasiti upravo jer posljedično mogu imati velike negativne učinke.

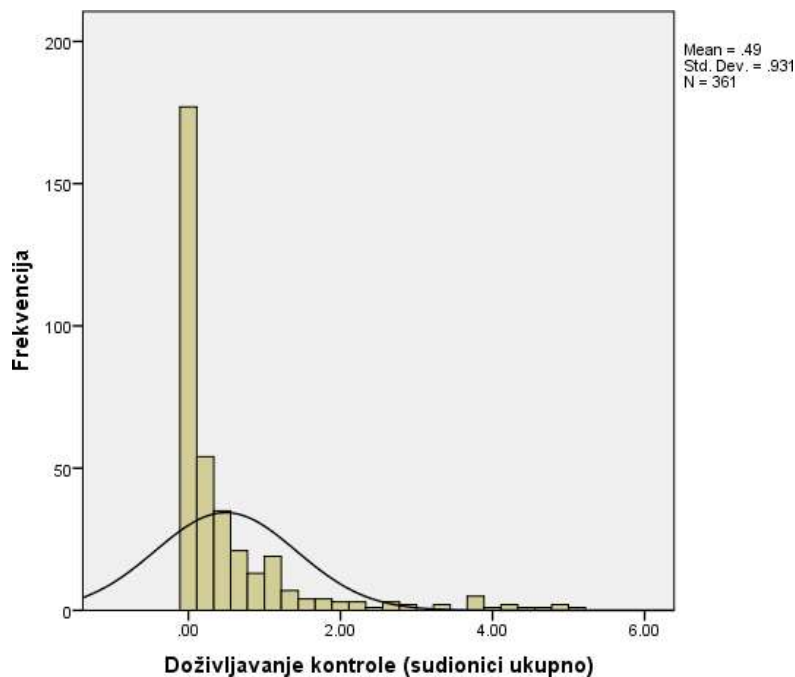
9.2. Iskustvo doživljenog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

Provedenim Kolmogorov-Smirnovljevim testom, pokazalo se kako dobivena distribucija rezultata za varijablu iskustvo doživljaja direktne agresije u vezi statistički značajno odstupa od Gaussove (normalne) krivulje (KS= 7.368; $p < 0.01$). To potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 4.) iz kojeg je vidljiv pomak u lijevo. Isto vrijedi i za varijablu iskustva doživljaja kontrolirajućih nasilnih ponašanja u vezi (KS=5.686; $p < 0.01$) (Slika 5.).

S obzirom na navedeno podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 4. Histogram frekvencija za iskustvo doživljaja direktne agresije u vezi

Slika 5. Histogram frekvencija za iskustvo doživljaja kontrole u vezi

U tablici 5. prikazani su deskriptivni podaci za sve ispitanike istraživanja koji su dali odgovore na pitanja u Upitniku o nasilju u mladenačkim vezama putem interneta (N=361), a koji su bili u vezi u posljednjih šest mjeseci, o iskustvu doživljenog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Mann-Whitneyevog testa i Kolmogorov-Smirnovljevog testa).

Tablica 5. Deskriptivni podaci za doživljaj nasilja u mladenačkim vezama

	Doživljavanje direktne agresije	Doživljavanje kontrolirajućih ponašanja
Broj sudionika (N)	361	361
Aritmetička sredina (M)	0.12	0.49
Standardna devijacija (SD)	0.39	0.93
Mod	.00	.00
Medijan	.00	0.11
Minimalni rezultat (Min)	.00	.00
Maksimalni rezultat (Max)	3.82	5.00
Kolmogorov-Smirnovljev test (Z)	0.376	1.199
Mann-Whitneyev test (U)	13582.500	11972.500

Upitnik o nasilju u mladenačkim vezama putem interneta, prethodno je objašnjen, kao i njegove skale i vrednovanje. Ipak, valja naglasiti da se u ovom dijelu istraživanja ispitivala viktimizacija mladih, to jest samoprocjena doživljaja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, zbog čega su i čestice tome prilagođene, no skala odgovora, ostaje ista. Znači, kako je i objašnjeno, čestice ovog su upitnika pozitivno vrednovane, pa tako biranje većeg broja znači veću učestalost doživljaja nasilja putem interneta u vezi. Aritmetička sredina za doživljaj direktne agresije iznosi 0.12, dok za doživljaj kontrole iznosi 0.49. Nadalje, standardna devijacija, odnosno prosječno odstupanje rezultata od aritmetičke sredine za doživljaj direktne agresije iznosi 0.39, a za doživljaj kontrole iznosi 0.93. Navedeni podaci o aritmetičkoj sredini, standardnoj devijaciji kao i modu i medijanu ukazuju na postojanje raspršenja rezultata. Ipak, valja naglasiti nisku učestalost doživljavanja nasilnih oblika ponašanja u vezi. Kako bi se utvrdile spolne razlike u činjenju nasilja putem interneta u mladenačkim vezama općenito, proveden je Mann Whitney test, te uvidom u sumu rangova rezultata zaključujemo da djevojke češće i doživljavaju nasilne oblike ponašanja putem interneta od strane partnera, o čemu će više biti pisano u drugom poglavlju.

Dalje, u tekstu i u tablicama, bit će prikazane frekvencije odgovora sudionika istraživanja na sve čestice koje se odnose na doživljaj prethodno navedenih oblika nasilja u vezi.

Tablica 6. Učestalost doživljene direktne agresije u mladenačkim vezama putem interneta

Tvrđnja	Niti jednom (%)	Jednom (%)	Rijetko (%)	Ponekad (%)	Često (%)	Vrlo često (%)
Moj/a partner/ica prijetio/la mi je putem interneta da će me fizički ozljediti.	95.0	2.2	1.7	0.6	0.0	0.6
Moj/a partner/ica kreirao/la je lažni profil s mojim podacima na društvenim mrežama kako bi mi stvorio/la probleme.	97.0	1.9	0.3	0.3	0.0	0.6
Moj/a partner/ica napisao/la je komentar na zid društvene mreže kako bi me uvrijedio/la ili ponizio/la.	98.6	1.1	0.0	0.0	0.0	0.3
Moj/a partner/ica širio/la je tajne ili kompromitirajuće informacije o meni preko interneta.	95.0	1.7	1.1	1.1	0.3	0.8
Moj/a partner/ica prijetio/la je da će širiti moje tajne ili kompromitirajuće informacije o meni putem interneta.	95.3	1.9	0.8	0.3	0.3	1.4
Moj/a partner/ica koristio/la je internet kako bi se pretvarao/la da sam ja i kako bi stvorio/la probleme.	95.0	3.3	0.8	0.6	0.0	0.3
Moj/a partner/ica poslao/la mi je uvređujuće ili ponižavajuće poruke putem interneta.	85.3	7.5	3.0	1.4	1.1	1.7

Moj/a partner/ica poslao/la je i/ili objavio/la moje fotografije, slike, video i/ili intimni ili seksualni sadržaj drugima bez moje dozvole.	95.8	2.2	0.8	0.3	0.0	0.8
Moj/a partner/ica pretvarao/la se da je druga osoba koristeći novu tehnologiju, kako bi me testirao/la.	95.6	2.5	0.3	0.3	0.3	1.1
Moj/a partner/ica objavio/la je glazbu, pjesme, citate povezane sa mnom na njegovim/njenim statusima na društvenoj mreži s namjerom da me uvrijedi ili ponizi.	93.9	2.5	2.5	0.0	0.6	0.6
Moj/a partner/ica širio/la je glasine, tračeve i/ili šale o meni s namjerom da me ismijava.	91.7	3.9	1.4	0.8	0.6	1.7

Legenda: Jednom (jednom u mjesec dana), Rijetko (jednom u dva tjedna), Ponekad (jednom tjedno), Često (dva do tri puta tjedno) i Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan)

Tablica 7. Učestalost doživljenih kontrolirajućih nasilnih ponašanja u mladenačkim vezama putem interneta

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (%)	Rijetko (%)	Ponekad (%)	Često (%)	Vrlo često (%)
Moj/a partner/ica kontrolirao/la je moje statuse na društvenim mrežama.	69.0	14.1	7.8	3.3	0.8	5.0
Moj/a partner/ica koristio/la je moje lozinke (na tekefonu, društvenoj mreži, e-mailu) kako bi pretraživao/la moje poruke ili kontakte bez dozvole.	89.2	4.2	2.5	0.8	0.3	3.0
Moj/a partner/ica provjeravao/la je vrijeme moje zadnje upotrebe mobilne aplikacije.	69.5	9.1	7.2	5.3	3.3	5.5
Moj/a partner/ica pregledao/la je moje društvene mreže WhatsApp ili email bez moje dozvole.	85.0	5.8	3.6	0.8	1.1	3.6
Moj/a partner/ica koristio/la je novu tehnologiju kako bi kontrolirao/la gdje sam i s kim.	84.8	7.2	2.8	2.5	0.6	2.2
Moj/a partner/ica putem interneta je zahtijevao/la da moram odmah odgovoriti na njegove/njene pozive ili poruke.	80.3	7.5	3.3	4.2	1.7	3.0
Moj/a partner/ica provjeravao/la je moj telefon bez moje dozvole.	80.3	10.2	2.2	3.6	0.8	2.8
Moj/a partner/ica neprestano me je zvao/la kako bi kontrolirao/la gdje sam i s kim	82.3	7.8	3.9	1.1	1.7	3.3
Moj/a partner/ica kontrolirao/la je moja prijateljstva na društvenim mrežama.	75.3	9.4	4.7	4.7	1.7	4.2

Legenda: Jednom (jednom u mjesec dana), Rijetko (jednom u dva tjedna), Ponekad (jednom tjedno), Često (dva do tri puta tjedno) i Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan)

Gledajući tablice 6. i 7., vidljivo je, da je viktimizacija mladih direktnom agresijom, uglavnom niska, to jest da je većina sudionika na čestice koje označavaju doživljaj direktne agresije, odgovorila s označavanjem 0 ili 1 koje predstavljaju odgovor niti jednom ili jednom. Može se zaključiti, da sudionici, uglavnom, ne doživljavaju direktnu agresiju od strane svojih partnera ili partnerice.

No, mali postotak mladih su barem jednom doživjeli sljedeće oblike ponašanja: kontrola statusa i prijateljstava na društvenim mrežama, provjera mobitela bez dozvole kao i posljednje aktivnosti na mreži. Ipak, može se uočiti da je doživljavanje kontrolirajućih nasilnih ponašanja, u vezama mladih, učestalija. Kontrolu statusa doživjela je trećina mladih, a vrlo često iskustvo istog, ima 5% uzorka, isto je i s provjerom zadnje upotrebe mobilnih aplikacija (30.5% ima iskustvo i 5,5% to doživljava vrlo često). Isto tako, važno za naglasiti je da su, pri ispitivanju činjenja i doživljavanja kontrole, čestice s najvišim rezultatima zapravo iste, a odnose se na kontroliranje statusa i prijateljstava na društvenim mrežama, provjeravanje zadnjih aktivnosti i mobitela općenito, kao i neprestano zvanje partnera ili partnerice i zahtijevanje da isti ili ista odmah na pozive odgovori.

9.3. Razlike po spolu u iskustvu počinjenog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

Kako bi se utvrdile razlike u činjenju nasilja putem interneta u mladenačkim vezama općenito, to jest različitih oblika nasilja s obzirom na spol proveden je Mann Whitney test. Dobiveni rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku između mladića i djevojaka u činjenju oba oblika nasilja putem interneta u vezama mladih, počinjenje direktne agresije ($U=13304.500$; $z=-2.128$; $p<0.05$) i počinjenje kontrole ($U=9328.000$; $z=-5.903$; $p<0.05$). Kolmogorov-Smirnovljevim testom daje rezultate za varijablu iskustvo počinjene direktne agresije u vezi ($KS=7.627$, $p<0.01$), a za varijablu počinjenja kontrolirajućih nasilnih ponašanja u vezi ($KS=5.230$, $p<0.01$). Suma rangova rezultata ukazuje da su djevojke češće iskazivale počinjenje nasilnih oblika ponašanja putem interneta prema partneru, kako direktne agresije, tako i kontrolirajućih nasilnih ponašanja.

Daljnji tekst i tablica 8., prikazat će zastupljenost odgovora koji ukazuju na počinjenje nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, mladića i djevojaka, to jest razlike prema spolu.

Tablica 8. Razlike u spolu učestalosti činjenja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

Tvrđnja	Spol	Niti jednom (%)	Jednom (%)	Rijetko (%)	Ponekad (%)	Često (%)	Vrlo često (%)
Kontrolirao/la sam statuse mog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice na društvenim mrežama.	M	80.5	8.5	5.1	4.2	0.0	1.7
	D	58.2	16.3	7.6	4.0	3.2	10.8
Prijetio/la sam svom partner/ici ili bivšem/oj partneru/ici putem interneta da ću je fizički ozlijediti.	M	98.3	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0
	D	90.4	3.6	0.0	0.8	0.8	4.4
Kreirao/la sam lažni profil s podacima mog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice na društvenim mrežama kako bih joj/mu stvorio probleme.	M	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	D	98.4	0.4	0.4	0.0	0.4	0.4
Napisao/la sam komentar na zid društvene mreže mog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice kako bih ga/ju uvrijedio/la ili ponizio/la.	M	98.3	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0
	D	98.8	1.2	0.0	0.0	0.0	0.0
Koristio/la sam lozinke svog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice (na telefonu, društvenoj mreži, e-mailu) kako bih pretraživao/la poruke bez dozvole.	M	94.9	4.2	0.8	0.0	0.0	0.0
	D	88.0	6.8	0.4	2.0	0.4	2.4
Širio/la sam tajne ili kompromitirajuće informacije o partneru/ici ili bivšem/oj partner/ici preko interneta.	M	98.3	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0
	D	98.4	1.2	0.0	0.0	0.4	0.0
Provjeravao/la sam vrijeme zadnje upotrebe mobilne aplikacije mog partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice.	M	72.9	11.0	10.2	2.5	1.7	1.7
	D	53.4	17.9	8.4	5.2	3.2	12.0
Prijetio/la sam da ću širiti tajne ili kompromitirajuće informacije o partneru/ici ili bivšem/oj partneru/ici putem interneta.	M	98.3	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0
	D	98.0	1.6	0.0	0.4	0.0	0.0
Koristio/la sam internet kako bih se pretvarao/la da sam moj partner/ica ili bivši/a partner/ica kako bih stvarao/la probleme.	M	99.2	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0
	D	99.2	0.4	0.0	0.0	0.0	0.4
Poslao/la sam uvrjeđujuće ili ponižavajuće poruke partneru/ici ili bivšem/oj partneru/ici putem interneta.	M	91.5	5.1	0.8	1.7	0.8	0.0
	D	90.4	6.0	1.6	0.4	0.4	1.2
Pregledao/la sam društvene mreže, WhatsApp ili email partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice bez njene dozvole.	M	93.2	5.9	0.8	0.0	0.0	0.0
	D	80.9	10.8	2.8	1.6	1.6	2.4
Poslao/la sam ili objavio/la fotografije, slike i/ili video seksualnog sadržaja partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice drugim ljudima bez njegove/njene dozvole.	M	97.5	1.7	0.8	0.0	0.0	0.0
	D	96.4	3.6	0.0	0.0	0.0	0.0
Koristio/la sam novu tehnologiju kako bih kontrolirao/la gdje je i s kim partner/ica ili bivši/a partner/ica.	M	94.9	4.2	0.8	0.0	0.0	0.0
	D	84.5	8.0	2.0	2.0	0.4	3.2
Zahtijevao/la sam od partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice da mora odmah odgovoriti na moje pozive ili poruke.	M	88.1	9.3	0.8	1.7	0.0	0.0
	D	73.7	15.9	2.4	2.8	1.2	4.0
Pretvrao/la sam se da sam druga osoba koristeći novu tehnologiju kako bih testirao/la svog partnera/icu ili bivšeg/u partnera/icu.	M	97.5	1.7	0.0	0.0	0.0	0.8
	D	92.0	4.0	0.8	0.4	0.0	2.8
Objavio/la sam glazbu, pjesme, citate povezane s partnerom/icom ili bivšim/om partnerom/icom na	M	96.6	2.5	0.8	0.0	0.0	0.0
	D	91.2	5.6	3.2	0.0	0.0	0.0

mojim statusima na društvenoj mreži s namjerom da ga/ju uvrijedim ili ponizim.							
Provjeravao/la sam telefon partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice bez njegove/njene dozvole.	M	94.1	5.1	0.8	0.0	0.0	0.0
	D	81.3	11.6	2.8	1.2	0.4	2.8
Širio/la sam glasine, tračeve i/ili šale o partneru/ici ili bivšem/oj partneru/ici s namjerom da ga/ju ismijavam.	M	94.9	3.4	0.8	0.8	0.0	0.0
	D	95.6	3.6	0.0	0.4	0.0	0.4
Neprestano sam zvao/la partnera/icu ili bivšeg/u partnera/icu kako bih kontrolirao/la gdje je i s kim.	M	94.9	5.1	0.0	0.0	0.0	0.0
	D	90.0	5.2	0.8	2.0	0.8	1.2
Kontrolirao/la sam prijateljstva partnera/ice ili bivšeg/e partnera/ice na društvenim mrežama.	M	81.4	13.6	2.5	0.8	0.8	0.8
	D	70.9	13.9	4.0	3.6	2.4	5.2

Legenda: Jednom (jednom u mjesec dana), Rijetko (jednom u dva tjedna), Ponekad (jednom tjedno), Često (dva do tri puta tjedno) i Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan), M (mladići), D (djevojke)

Iz prethodne tablice, vidljivo je da mladići procjenjuju da nasilje putem interneta prema svojim partnericama uglavnom ne čine ili nisu činili, posebice direktnu agresiju. Ponašanja kontrole statusa, zadnje aktivnosti na mobilnoj aplikaciji i prijateljstva na društvenim mrežama ipak identificirana kao učestalija gdje je 11% mladića, jednom, a oko 10,2% mladića jednom u dva tjedna provjeravalo zadnje aktivnosti svoje partnerice na društvenim mrežama.

Uspoređujući rezultate za djevojke i mladiće, može se primijetiti veća učestalost činjenja nasilja u mladenačkim vezama od strane djevojaka. Iako su prisutne u oba pojavna oblika, posebno očite razlike, vide se u česticama koje označavaju kontrolu, kao oblik nasilja u mladenačkim vezama putem interneta. Najistaknutiji rezultati su da čak 12% sudionica, svaki dan ili skoro svaki dan, provjerava vrijeme zadnje aktivnosti svoj partnera na internetskim aplikacijama, a 10,5% istom učestalošću, kontrolira partnerove statute. Može se zaključiti, da djevojke znatno češće čine nasilje u mladenačkim vezama putem interneta, posebice kontrolirajuća nasilna ponašanja, u kojima i daju navise rezultate.

9.4. Razlike po spolu u iskustvu doživljenog nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

Utvrđivanje razlika u činjenju nasilja putem interneta u mladenačkim vezama s obzirom na spol provjeravalo se pomoću Mann Whitney testa. Dobiveni rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku između mladića i djevojaka u činjenju oba oblika nasilja putem interneta u vezama mladih, počinjenje direktne agresije ($U=13304.500$; $z=-2.128$; $p<0.05$) i počinjenje kontrole ($U=9328.000$; $z=-5.903$; $p<0.05$). Isto tako, proveo se i Kolmogorov-Smirnovljev test koji za varijablu iskustvo doživljaja direktne agresije daje sljedeće rezultate ($KS= 7.368$; $p<0.01$, a

za varijablu iskustva doživljaja kontrolirajućih nasilnih ponašanja u vezi (KS=5.686; p<0.01). Uvidom u sumu rangova rezultata zaključujemo da djevojke češće doživljavaju i direktnu agresiju i kontrolu, s značajno najvišim rezultatima pri viktimizaciji kontrolirajućim nasilnim ponašanjima. Detaljnije razlike u učestalosti doživljaja nasilja u mladenačkim vezama, bit će prikazane u tablici ispod.

Tablica 9. Razlike u spolu učestalosti doživljaja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

Tvrđnja		Niti jednom (%)	Jednom (%)	Rijetko (%)	Ponekad (%)	Često (%)	Vrlo često (%)
Moj/a partner/ica kontrolirao/la je moje statuse na društvenim mrežama.	M	77.4	10.4	5.2	2.6	0.0	4.3
	D	65.0	15.9	8.9	3.7	1.2	5.3
Moj/a partner/ica prijetio/la mi je putem interneta da će me fizički ozljediti.	M	97.4	0.9	1.7	0.0	0.0	0.0
	D	93.9	2.8	1.6	0.8	0.0	0.8
Moj/a partner/ica kreirao/la je lažni profil s mojim podacima na društvenim mrežama kako bi mi stvorio/la probleme.	M	97.4	0.9	0.9	0.9	0.0	0.0
	D	96.7	2.4	0.0	0.0	0.0	0.8
Moj/a partner/ica napisao/la je komentar na zid društvene mreže kako bi me uvrijedio/la ili ponizio/la.	M	98.3	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0
	D	98.8	0.8	0.0	0.0	0.0	0.4
Moj/a partner/ica koristio/la je moje lozinke (na tekefonu, društvenoj mreži, e-mailu) kako bi pretraživao/la moje poruke ili kontakte bez dozvole.	M	90.4	4.3	1.7	1.7	0.0	1.7
	D	88.6	4.1	2.8	0.4	0.4	3.7
Moj/a partner/ica širio/la je tajne ili kompromitirajuće informacije o meni preko interneta.	M	94.8	1.7	0.9	0.9	0.9	0.9
	D	95.1	1.6	1.2	1.2	0.0	0.8
Moj/a partner/ica provjeravao/la je vrijeme moje zadnje upotrebe mobilne aplikacije.	M	74.8	8.7	4.3	4.3	3.5	4.3
	D	67.1	9.3	8.5	5.7	3.3	6.1
Moj/a partner/ica prijetio/la je da će širiti moje tajne ili kompromitirajuće informacije o meni putem interneta.	M	94.8	3.5	0.0	0.0	0.9	0.9
	D	95.5	1.2	1.2	0.4	0.0	1.6
Moj/a partner/ica koristio/la je internet kako bi se pretvarao/la da sam ja i kako bi stvorio/la probleme.	M	93.0	6.1	0.0	0.9	0.0	0.0
	D	95.9	2.0	1.2	0.4	0.0	0.4
Moj/a partner/ica poslao/la mi je uvređujuće ili ponižavajuće poruke putem interneta.	M	89.6	5.2	0.9	0.9	1.7	1.7
	D	83.3	8.5	4.1	1.6	0.8	1.6
Moj/a partner/ica pregledao/la je moje društvene mreže WhatsApp ili email bez moje dozvole.	M	89.6	6.1	1.7	0.0	0.0	2.6
	D	82.9	5.7	4.5	1.2	1.6	4.1
Moj/a partner/ica poslao/la je i/ili objavio/la moje fotografije, slike, video i/ili intimni ili seksualni sadržaj drugima bez moje dozvole.	M	97.4	1.7	0.9	0.0	0.0	0.0
	D	95.1	2.4	0.8	0.4	0.0	1.2
	M	93.0	4.3	0.0	2.6	0.0	0.0

Moj/a partner/ica koristio/la je novu tehnologiju kako bi kontrolirao/la gdje sam i s kim.	D	80.9	8.5	4.1	2.4	0.8	3.3
Moj/a partner/ica putem interneta je zahtijevao/la da moram odmah odgovoriti na njegove/njene pozive ili poruke.	M	87.0	5.2	2.6	1.7	0.9	2.6
	D	77.2	8.5	3.7	5.3	2.0	3.3
Moj/a partner/ica pretvarao/la se da je druga osoba koristeći novu tehnologiju, kako bi me testirao/la.	M	95.7	3.5	0.0	0.0	0.0	0.9
	D	95.5	2.0	0.4	0.4	0.4	1.2
Moj/a partner/ica objavio/la je glazbu, pjesme, citate povezane sa mnom na njegovim/njenim statusima na društvenoj mreži s namjerom da me uvrijedi ili ponizi.	M	95.7	2.6	0.9	0.0	0.9	0.0
	D	93.1	2.4	3.3	0.0	0.4	0.8
Moj/a partner/ica provjeravao/la je moj telefon bez moje dozvole.	M	86.1	7.8	0.9	4.3	0.0	0.9
	D	77.6	11.4	2.8	3.3	1.2	3.7
Moj/a partner/ica širio/la je glasine, tračeve i/ili šale o meni s namjerom da me ismijava.	M	93.9	2.6	1.7	0.9	0.0	0.9
	D	90.7	4.5	1.2	0.8	0.8	2.0
Moj/a partner/ica neprestano me je zvao/la kako bi kontrolirao/la gdje sam i s kim	M	91.3	3.5	2.6	0.0	0.0	2.6
	D	78.0	9.8	4.5	1.6	2.4	3.7
Moj/a partner/ica kontrolirao/la je moja prijateljstva na društvenim mrežama.	M	79.1	12.2	3.5	0.9	1.7	2.6
	D	73.6	8.1	5.3	6.5	1.6	4.9

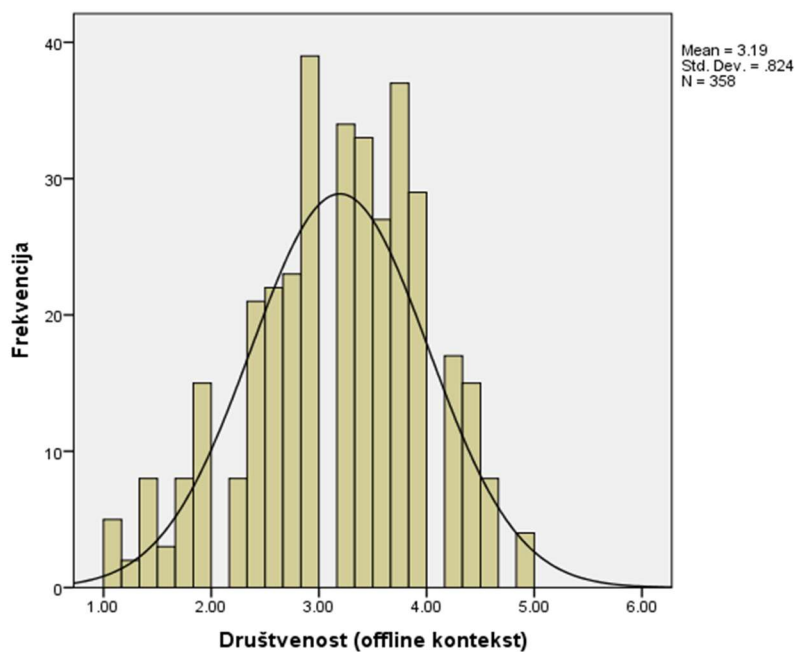
Legenda: Jednom (jednom u mjesec dana), Rijetko (jednom u dva tjedna), Ponekad (jednom tjedno), Često (dva do tri puta tjedno) i Vrlo često (svaki ili skoro svaki dan), M (mladići), D (djevojke)

Promatrajući tablicu o doživljaju nasilja u mladenačkim vezama, vidljivo je da je percepcija viktimizacije veća kod djevojaka, to jest da djevojke izvještavaju o češćem doživljaju nasilja u mladenačkim vezama, ponajviše kontrolirajućim ponašanjima. Posebno vidljive spolne razlike, očituju se u česticama kontrole statusa i prijateljstava, gdje su rezultati viktimizacije djevojaka 35%, a mladića 22.5%. Slično je i s česticama kontrole prijateljstava, neprestanog zvanja partnera/ice te korištenja novih tehnologija za provjeru gdje je i s kim partner/ica. Može se zaključiti, da od svih pojavnih oblika nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, najučestaliji je upravo doživljaj kontrolirajućih ponašanja koji se manifestira kroz kontrolu statusa ili prijatelja na društvenim mrežama, kao i provjere mobitela bez dozvole ili neprestanih poziva.

9.5. Razvijenost komunikacijskih vještina u offline kontekstu

9.5.1 Društvenost u offline kontekstu

Za potrebe prikaza rezultata za varijable komunikacijskih vještina u offline kontekstu proveo se Kolmogorov-Smirnovljev test. Rezultat za varijablu Društvenost (u offline kontekstu) odstupa od Gaussove krivulje ($KS= 1.620$; $p<0.05$) što potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 6.) iz kojeg je vidljiv blagi pomak u lijevo. S obzirom na navedeno podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 6. Histogram frekvencija za Društvenost (offline kontekst)

U tablici 9. prikazani su deskriptivni podaci za sve ispitanike istraživanja ($N=358$) koji su dali odgovore na pitanja u Upitniku o stvarnoj i e-komunikaciji koja se odnose na Društvenost u offline kontekstu (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Kolmogorov-Smirnovljevog testa).

Tablica 9. Deskriptivni podaci za Društvenost (offline kontekst)

	Sudionici ukupno
Broj sudionika (N)	358
Aritmetička sredina (M)	3.19
Standardna devijacija (SD)	0.82
Mod	3.00
Medijan	3.20
Minimalni rezultata (Min)	1.00
Maksimalni rezultat (Max)	5.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	1.620*

Komunikacijske vještina društvenost, samootkrivanje, prepoznavanje i izražavanje emocija i asertivnost u offline kontekstu ispitivale su se pomoću Upitnika o stvarnoj i e-komunikaciji. Spomenuti upitnik sastojao se od 18 čestica, od kojih se po 5 čestica odnosi na fenomen društvenosti, samootkrivanja i prepoznavanja i izražavanja emocija, a njih 3 na asertivnost. Sudionici istraživanja na pitanja su odgovarali prema Likertovoj skali od pet točaka, to jest, svom slaganju ili ne slaganju s tvrdnjama na način da brojka 1 označava da se uopće ne slažu, 2- uglavnom se ne slažu, 3- niti se slažu, niti se na slažu, 4- uglavnom se slažu i 5- u potpunosti se slažu.

Konkretno, učestalost društvenosti u offline kontekstu, prikazana je u Tablici 7.

Tablica 10. Frekvencije odgovora za Društvenost (offline)

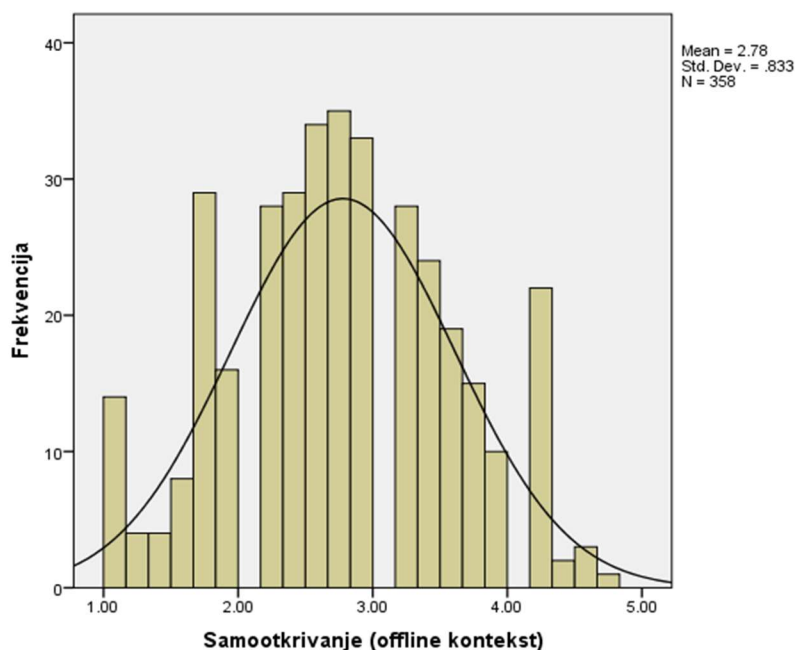
Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Uživam upoznavati nove ljude.	8.4	5.3	21.8	31.8	32.7
Više volim provoditi vrijeme s velikom grupom ljudi ili prijatelja, nego s dvoje ili troje ljudi.	36.0	20.7	28.5	6.7	8.1
Ljudi kažu da imam puno prijatelja.	15.1	13.4	34.4	18.7	18.4
Često predlažem nove aktivnosti ljudima koje sam tek upoznao/la i koje smatram zanimljivima i privlačnima.	12.3	15.1	32.5	20.4	19.6

Kad tek upoznam neku osobu često pitam ili predložim zajedničku aktivnosti (npr. odlazak na kavu, razgovor o određenoj temi).	9.0	10.9	22.4	26.6	31.1
---	-----	------	------	------	------

Iz Tablice 10. vidljivo je da pojedine čestice pokazuju visoku samoprocjenu vlastite društvenosti sudionika, pa tako oko 65% ispitanika uživa upoznavati nove ljude, a 57.7% pri upoznavanju nove osobe, predlažu zajedničku aktivnost. Ipak, sudionici uglavnom više vole vrijeme provoditi s dvoje ili troje ljude, nego s većim grupama. Isto tako, čak trećina ispitanika na svim česticama društvenosti, označila je srednji odgovor (Niti se slažem, niti se ne slažem).

9.5.2 Samootkrivanje u offline kontekstu

Provedenim Kolmogorov-Smirnovljev testom, dobiveni rezultat za varijablu Samootkrivanje (u offline kontekstu) odstupa od Gaussove krivulje ($KS = 0.964$; $p > 0.05$) što potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 7.) iz kojeg je vidljiv blagi pomak u lijevo. S obzirom na navedeno, podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 7. Histogram frekvencija za Samootkrivanje (offline kontekst)

U Tablici 11. nalaze se detaljni deskriptivni podaci (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Kolmogorov-Smirnovljevog testa) za varijablu Samootkrivanje koja se sastoji od 5 čestica, od mogućih 18 iz Upitnika o stvarnoj i e-komunikaciji. Sudionici (N=358) su odgovore davali tako da su procijenili slaganje s tvrdnjama. Nadalje, Tablica 9. sadrži prikaz samoprocjene sudionika za komunikacijsku vještinu Samootkrivanje u offline kontekstu.

Tablica 11. Deskriptivni podaci za Samootkrivanje (offline)

Sudionici ukupno	
Broj sudionika (N)	358
Aritmetička sredina (M)	2.78
Standardna devijacija (SD)	0.83
Mod	2.80
Medijan	2.80
Minimalni rezultata (Min)	1.00
Maksimalni rezultat (Max)	4.80
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	0.964

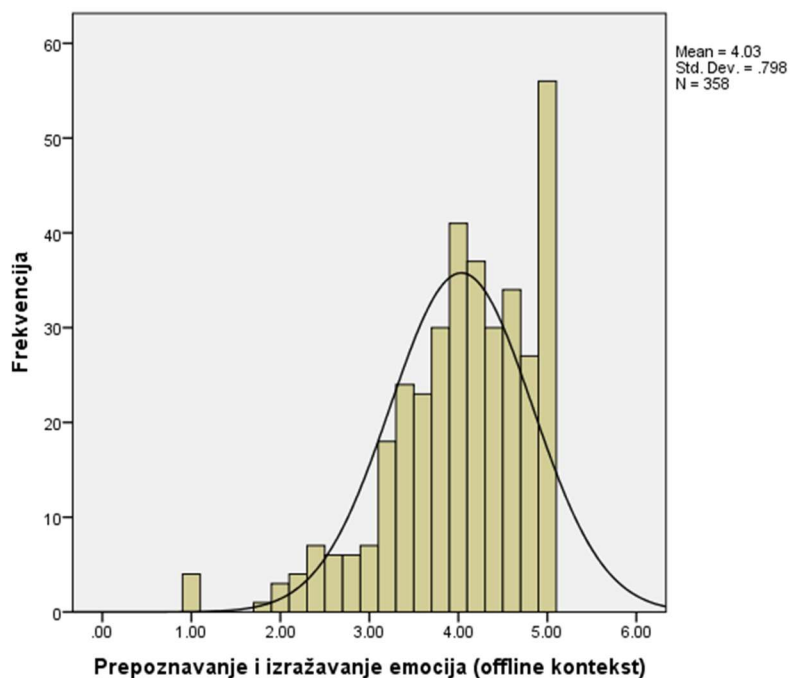
Tablica 12. Frekvencije odgovora za Samootkrivanje (offline)

Tvrđnja	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Ponekad se rasplačem ispred drugih ljudi.	44.4	16.5	16.8	11.5	10.9
Rijetko s drugima dijelim svoje osjećaje.	23.5	14.0	28.5	18.7	15.4
Često pričam bliskom poznaniku stvari o sebi zbog kojih osjećam sram.	35.6	21.0	21.6	11.2	10.6
Ponekad imam problema sa skrivanjem emocija, čak ako se i trudim sakriti ih.	23.9	17.1	23.6	18.0	17.4
Često s bliskim prijateljem pričam o stvarima koje me potajno plaše ili uznemiruju.	15.7	10.1	20.2	21.6	32.5

Iz Tablice 12. može se uočiti različita samoprocjena čestica za samootkrivanje, iz kojih se ipak primjećuje da je samookrivanje sudionika licem u lice, nižih vrijednosti. Ispitanici istraživanja češće se ne slažu s tvrdnjama koje se odnose na samootkrivanje, nego što se slažu, što je posebno očito pri česticama plakanja pred drugim ljudima (60.9%) i razgovora o stvarima zbog kojih ih je sram (56.6%).

9.5.3. Prepoznavanje i izražavanje emocija u offline kontekstu

Za potrebe prikaza rezultata za varijable komunikacijskih vještina u offline kontekstu proveo se Kolmogorov-Smirnovljev test. Rezultat za varijablu Prepoznavanje i izražavanje emocija (u offline kontekstu) odstupa od normalne distribucije (KS= 2.141 ; $p < 0.05$) što potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 8.) iz kojeg je vidljiv blagi pomak u desno. S obzirom na navedeno, podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 8. Histogram frekvencija za Prepoznavanje i izražavanje emocija (offline kontekst)

U tablici 13. nalaze se deskriptivni podaci za sve ispitanike istraživanja (N=358) koji su dali odgovore na pitanja u Upitniku o stvarnoj i e-komunikaciji koja se odnose na Prepoznavanje i

izražavanje emocija u offline kontekstu (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Kolmogorov-Smirnovljevog testa), dok tablica 14. prikazuje samoprocjenu ispitanika za istu varijablu.

Tablica 13. Deskriptivni podaci za Prepoznavanje i izražavanje emocija (offline)

	Sudionici ukupno
Broj sudionika (N)	358
Aritmetička sredina (M)	4.03
Standardna devijacija (SD)	0.80
Mod	5.00
Medijan	4.20
Minimalni rezultata (Min)	1.00
Maksimalni rezultat (Max)	5.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	2.14*

Tablica 14. Učestalost Prepoznavanja i izražavanja emocija (offline)

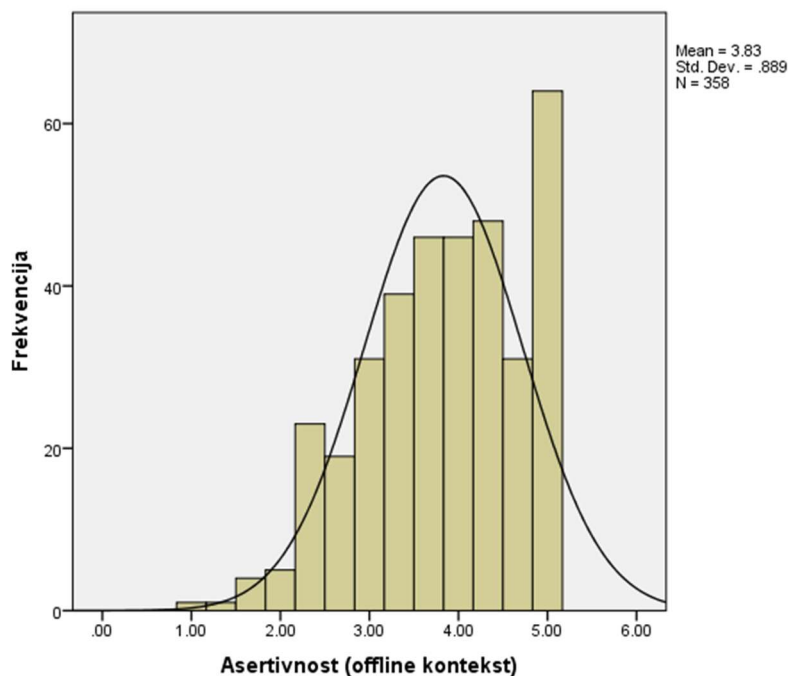
Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Znam prepoznati kada je netko sretan.	2.0	2.8	10.6	34.6	50.0
Odmah mogu primijetiti kada je netko tužan, čak i ako osoba to pokušava sakriti.	3.4	5.6	20.4	31.0	39.7
Kada razgovaram s nekim, obraćam pažnju i na govor njegovog tijela.	8.1	7.5	18.7	30.2	35.5
Lako mogu prepoznati kada je netko ljut.	2.5	2.2	13.2	31.4	50.7
Dobro prepoznajem emocije drugih ljudi.	3.6	5.9	25.5	29.1	35.9

Tablica 14. sugerira da je samoprocjena ispitanika obuhvaćenih ovim istraživanjem da imaju vrlo razvijenu vještinu prepoznavanja i izražavanja emocija uživo, a posebice znaju

prepoznati kada je netko sretan (84.6%). Isto tako, i rezultati drugih čestica su prilično visoki pa se uglavnom kreću između 60 i 80% što je visoka samoprocjena ove varijable.

9.5.2 Asertivnost u offline kontekstu

Provedenim Kolmogorov-Smirnovljev testom, dobiveni rezultat za varijablu Asertivnost (u offline kontekstu) odstupa od Gaussove krivulje ($KS= 2.144$; $p<0.05$) što potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 9.) iz kojeg je vidljiv blagi pomak u desno. S obzirom na navedeno, podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 9. Histogram frekvencija za Asertivnost (offline kontekst)

Tablica 15. sumira deskriptivne podatke za varijablu Asertivnost uključujući aritmetičku sredinu, standardnu devijaciju, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultate Kolmogorov-Smirnovljevog testa, a tablica 13. frekvencije odgovora za istu varijablu.

Tablica. 15. Deskriptivni podaci za Asertivnost (offline)

Sudionici ukupno	
Broj sudionika (N)	358

Aritmetička sredina (M)	3.83
Standardna devijacija (SD)	0.89
Mod	5.00
Medijan	4.00
Minimalni rezultata (Min)	1.00
Maksimalni rezultat (Max)	5.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	2.144*

Tablica 16. Učestalost Asertivnosti (offline)

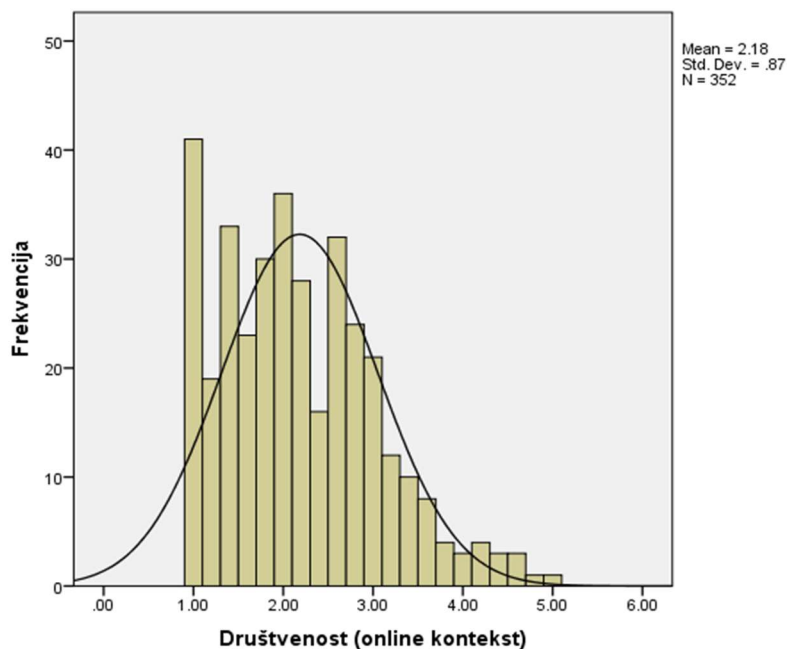
Tvrđnja	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Kada se ne slažem s nekim koga poštujem, mogu mu to reći.	6.7	5.9	17.6	22.6	47.2
Kada sam sa svojim prijateljima, ne iznosim svoje mišljenje ako je drugačije od mišljenja drugih.	5.6	8.9	19.3	18.2	48.0
Općenito, moji prijatelji smatraju da sam osoba koja se zna zauzeti za sebe.	8.4	12.6	24.3	22.6	32.1

Kroz odgovore na ove tri čestice, navedene u tablici 16. može se primijetiti da je i samoprocjena asertivnosti visokih vrijednosti. Naime, više od pola sudionika procjenjuje da mogu verbalizirati svoje neslaganje s osobama koje poštuju te da ih njihovi prijatelji smatraju asertivnima. Čestica „*Kada sam sa svojim prijateljima, ne iznosim svoje mišljenje ako je drugačije od mišljenja drugih*“ daje drugačije rezultate od prethodno navedenih, pa tako polovina ispitanika isto, uglavnom ne čini. Ipak, moguće je da vještinu asertivnosti češće koriste u odnosima s drugim ljudima, nego s prijateljima.

9.6. Razvijenost Komunikacijskih vještina u online kontekstu

9.6.1. Društvenost u online kontekstu

Provedenim Kolmogorov-Smirnovljevim testom, pokazalo se kako dobivena distribucija rezultata za varijablu Društvenost u online kontekstu statistički značajno odstupa od normalne distribucije ($KS= 1.877$; $p<0.05$). To potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 10.) iz kojeg je vidljiv pomak u lijevo. Dakle, podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 10. Histogram frekvencija za Društvenost (online kontekst)

Komunikacijske vještine društvenost, samootkrivanje, prepoznavanje i izražavanje emocija i asertivnost u online kontekstu ispitivale su se pomoću Upitnika o stvarnoj i e-komunikaciji. Deskriptivni podaci za varijablu Društvenost (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Kolmogorov-Smirnovljevog testa), prikazani su u tablici ispod.

Tablica 17. Deskriptivni podaci za Društvenost (online)

	Sudionici ukupno
Broj sudionika (N)	352
Aritmetička sredina (M)	2.83
Standardna devijacija (SD)	0.89
Mod	5.00
Medijan	4.00
Minimalni rezultata (Min)	1.00
Maksimalni rezultat (Max)	5.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	1.88*

Na dalje, frekvencije odgovora za društvenost u online kontekstu, prikazane su u Tablici 18.

Tablica 18. Učestalost Društvenosti (online)

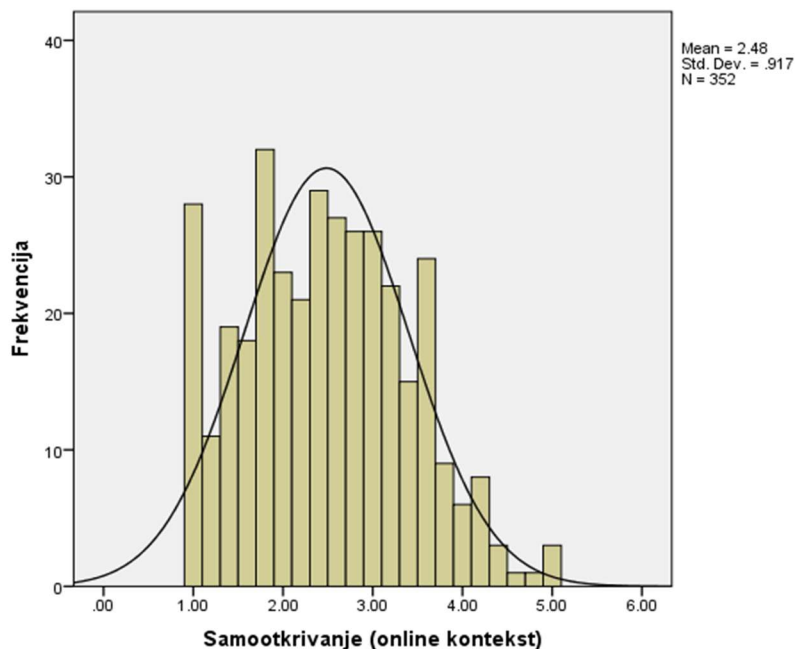
Tvrđnja	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Kada sam na internetu, često predložim skupini ljudi koje znam da se družimo kroz virtualne grupe (npr. grupni chat).	43.8	17.0	23.3	8.8	7.1
Jako volim povećavati krug prijatelja koje imam na internetu.	36.9	19.9	26.4	8.2	8.5
Kada na internetu upoznam ljude koji su mi zanimljivi predlažem im uključivanje u druge virtualne aktivnosti (npr. razmjenu fotografija, sudjelovanje na natjecanjima).	43.5	21.0	21.6	8.2	5.7
Na internetu često pozivam ljude na određene aktivnosti (npr. igre, sudjelovanje u grupama za raspravu, Facebook testovi, itd.).	46.3	20.7	17.0	7.1	8.8
Kada sam online, radije javno razgovaram s više ljudi, nego s manje privatno.	41.5	17.0	29.5	5.7	6.3

Promatrajući prethodnu tablicu, može se primijetiti da je većina ispitanika niska na razini društvenosti u online kontekstu. Oko 65% mladih uglavnom ili uopće ne pozivaju ljude na nove aktivnosti ili ne predlažu ljudima koje su tek upoznali u navedene aktivnosti. S druge strane,

oko 15% mladih je prilično društveno putem interneta te vole povećavati krug prijatelja koje imaju na internetu, pozivati druge u nove aktivnosti i druženja kroz virtualne grupe.

9.6.2. Samootkrivanje u online kontekstu

Kolmogorov-Smirnovljev test za varijablu Samootkrivanja daje sljedeće rezultate (KS= 1.480; $p < 0.05$) koji ukazuju na odstupanje od normalne distribucije što potvrđuje i grafički prikaz pomoću histograma (Slika 11.) iz kojeg se vidi blagi pomak u lijevo. S obzirom na to, podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 11. Histogram frekvencija za Samootkrivanje (online kontekst)

U tablici 16. nalaze se deskriptivni podaci za sve ispitanike istraživanja (N=352) koji su dali odgovore na pitanja koja se odnose na Samootkrivanje u online kontekstu (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Kolmogorov-Smirnovljevog testa), dok tablica 17. sadrži prikaz samoprocjene ispitanika za istu varijablu.

Tablica 19. Deskriptivni podaci za Samootkrivanje (online)

	Sudionici ukupno
Broj sudionika (N)	352
Aritmetička sredina (M)	2.48
Standardna devijacija (SD)	0.92
Mod	1.80
Medijan	2.40
Minimalni rezultata (Min)	1.00
Maksimalni rezultat (Max)	5.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	1.480*

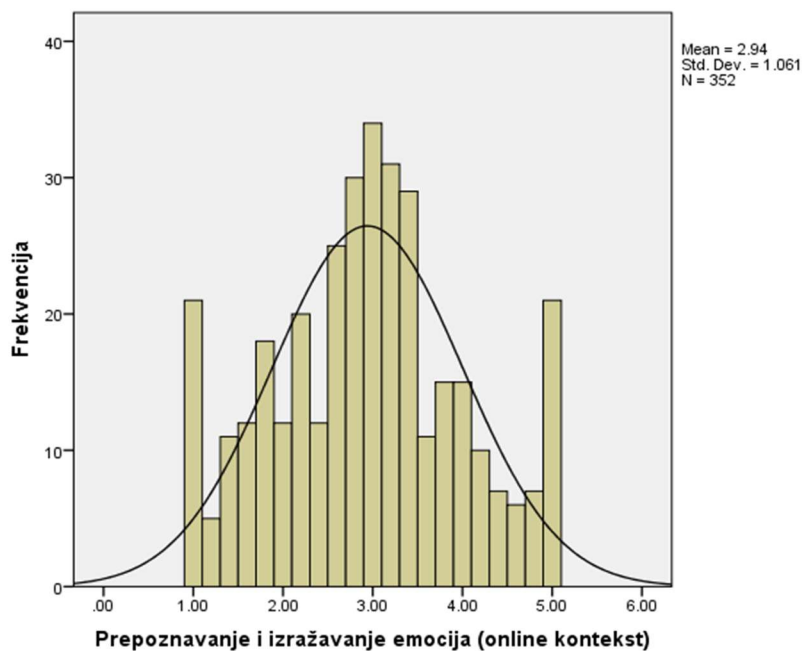
Tablica 20. Učestalost Samootkrivanja (online)

Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Kada razgovaram na internetu s bliskim prijateljem, lako mu mogu reći stvari zbog kojih osjećam neugodu ili strah.	19.6	16.2	23.9	21.0	19.3
Putem interneta mogu lako reći prijatelju tajne ili stvari koje me brinu ili straše.	34.4	15.3	23.0	13.4	13.9
Kada sam na internetu teško mi je sakriti emocije.	64.5	14.5	12.2	4.3	4.5
Kada komuniciram na internetu pišem duge poruke.	27.3	18.5	35.2	10.2	8.8
Lako mogu izraziti svoje emocije kada razgovaram na internetu.	32.7	16.2	26.4	12.2	12.5

Iz ovog tabličnog prikaza, može se primijetiti da su rezultati samoprocjene vještine samootkrivanja putem interneta raznovrsni i podjednako raspoređeni. Gotovo je isti postotak onih mladih u uzorku koji lako razgovaraju s prijateljima o sramnim i neugodnim stvarima, kao i onih koji se s tom tvrdnjom uopće ne slažu. Ipak, očita razlika vidljiva je u čestici teškog skrivanja emocija kada su na internetu s kojom se ne slaže 80% sudionika. Isto tako, primjećuje se da je polovici sudionika izražavanje emocija zahtjevnije pri komunikaciji na internetu.

9.6.3. Prepoznavanje i izražavanje emocija u online kontekstu

Za potrebe prikaza rezultata za varijable komunikacijskih vještina u online kontekstu proveo se Kolmogorov-Smirnovljev test. Rezultat za varijablu Prepoznavanje i izražavanje emocija (u online kontekstu) blago odstupa od normalne distribucije ($KS= 1.338$; $p>0.05$) što potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 12.). S obzirom na navedeno, podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 12. Histogram frekvencija za Prepoznavanje i izražavanje emocija (online kontekst)

U Tablici 21. nalaze se deskriptivni podaci (aritmetička sredina, standardna devijacija, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultati Kolmogorov-Smirnovljevog testa) za varijablu Prepoznavanje i izražavanje emocija u online kontekstu. Nadalje, Tablica 19. sadrži prikaz samoprocjene sudionika za istu varijablu.

Tablica 21. Deskriptivni podaci za Prepoznavanje i izražavanje emocija (online)

	Sudionici ukupno
Broj sudionika (N)	352
Aritmetička sredina (M)	2.94

Standardna devijacija (SD)	1.06
Mod	3.00
Medijan	3.00
Minimalni rezultata (Min)	1.00
Maksimalni rezultat (Max)	5.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	1.34

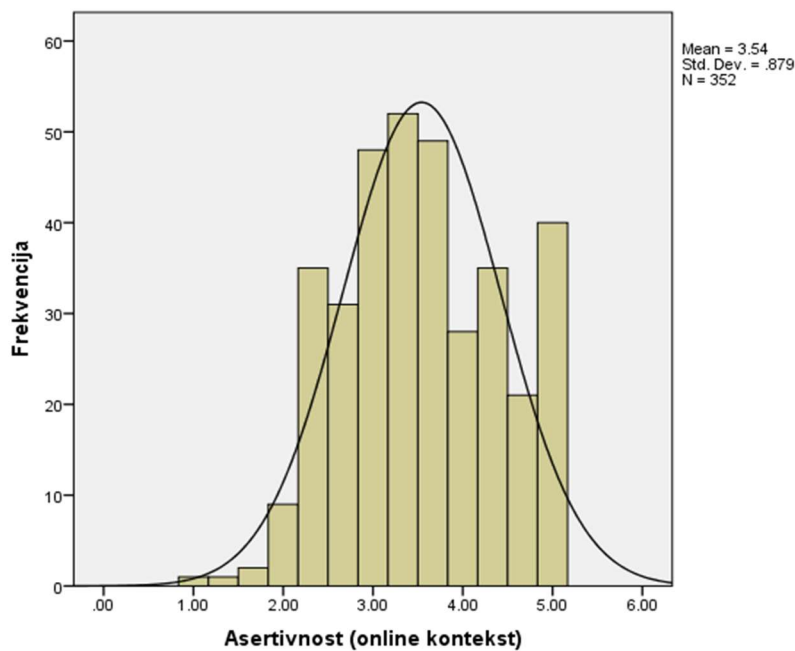
Tablica 22. Učestalost Prepoznavanja i izražavanja emocija (online)

Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Odmah shvatim kada je osoba na internetu tužna, čak i ako to osoba pokušava sakriti.	14.2	19.3	34.1	16.8	15.6
Kada sam na internetu lako mogu prepoznati emocije drugog korisnika interneta.	25.9	22.4	29.0	11.6	11.1
Kada sam na internetu, znam prepoznati kada je netko sretan.	20.2	9.4	35.8	18.8	15.9
Lako mogu primijetiti kada je netko na internetu ljut.	23.0	10.5	29.3	19.6	17.6
Kada razgovaram s nekim na internetu, obraćam pažnju na emocije koje koristi osoba.	16.2	14.2	29.6	21.1	18.8

Iz Tablice 22. vidljivo je da je prepoznavanje i izražavanje emocija u internetskom kontekstu, sudionicima pomalo zahtjevno. Naime, gotovo polovina uzorka ne može lako prepoznati emocije drugoga, pri internet komunikaciji. Isto tako, 30% ispitanika uopće ne obraća pažnju na emocije koje koristi druga osoba s kojom su u online razgovoru. Između 30 i 40% mladića i djevojaka iskazuju istodobno slaganje i neslaganje s mogućnošću prepoznavanja kada je netko sretan na internetu.

9.6.4 Asertivnost u offline kontekstu

Provedenim Kolmogorov-Smirnovljev testom, dobiveni rezultat za varijablu Asertivnost (u online kontekstu) odstupa od Gaussove krivulje ($KS= 1.918$; $p < 0.05$) što potvrđuje i grafički prikaz rezultata pomoću histograma (Slika 13.) iz kojeg je vidljiv blagi pomak u desno. S obzirom na navedeno, podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni te stoga pri interpretaciji rezultata u obzir treba uzeti i najčešći rezultat, odnosno mod i medijan.

Slika 13. Histogram frekvencija za Asertivnost (online kontekst)

Tablica 23. prikazuje deskriptivne podatke za varijablu Asertivnost u online kontekstu uključujući aritmetičku sredinu, standardnu devijaciju, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultate Kolmogorov-Smirnovljevog testa, a tablica 21. frekvencije odgovora za istu varijablu.

Tablica 23. Deskriptivni podaci za Asertivnost (online)

	Sudionici ukupno
Broj sudionika (N)	352
Aritmetička sredina (M)	3.54
Standardna devijacija (SD)	0.88
Mod	3.33
Medijan	3.33
Minimalni rezultata (Min)	1.00
Maksimalni rezultat (Max)	5.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	1.918*

Tablica 24. Učestalost Asertivnosti (online)

Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Ljudi s kojima razgovaram na internetu smatraju me osobom koja se zna zauzeti za sebe.	16.8	10.5	31.5	16.5	24.7
Kada pričam na internetu s prijateljima, ne iznosim svoje mišljenje ako je drugačije od drugih.	5.4	8.0	28.1	17.3	41.2
Ako se s nekim ne slažem na internetu, kažem to bez ikakvog problema.	10.5	9.9	25.3	17.9	36.4

Tablica 24. pokazuje djelomično raspršene rezultate. Primjerice, za 41% sudionika istraživanja, prijatelji s interneta smatraju da su asertivne osobe, a preko polovice uzorka, kada se s nečim na internetu ne slaže, kaže bez zadržke. S druge strane, gotovo dvije trećine ispitanika, ne iznosi svoje mišljenje prijateljima na internetu, ukoliko se razlikuje od njihova. Moguće je da su rezultati ove čestice različiti upravo zbog prijateljstva koje je u istoj naglašeno, pa je ispitanicima teže suprotstaviti mišljenje prijatelju nego drugim ljudima s kojima komuniciraju putem interneta.

9.7. Povezanost različitih oblika činjenja i doživljavanja nasilja u vezama putem interneta

Kako bi se utvrdila međusobna povezanost varijabli činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama, izračunata je povezanost navedenih varijabli putem Spearmanovog koeficijenta korelacije (Slika 1.) (Slika 2.) (Slika 3.) i (Slika 4.). Rezultati povezanosti činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, prikazani su u tablici 25.

Tablica 25. Prikaz povezanosti činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

	Doživljaj direktne agresije	Doživljaj kontrole
Činjenje direktne agresije	0.560**	0.409**
Činjenje kontrole	0.319**	0.568**

Legenda: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Rezultati iz tablice ukazuju da mladi koji čine nasilna ponašanja putem interneta prema partnerima, nerijetko i doživljavaju ista. Vidljiva je statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između činjenja direktne agresije i doživljavanja iste ($r = .560$, $p < 0.01$), što označava da oni mladi koji su skloniji doživljaju agresivnih ponašanja od strane partnera, više ih i čine u romantičnim odnosima. Vrlo slične rezultate daju i varijable činjenja i doživljavanja kontrolirajućih nasilnih ponašanja, koje pozitivno umjereno koreliraju ($r = .568$, $p < 0.01$), što potvrđuje hipotezu da je nasilje u vezama mladih putem interneta, često uzajamno, te da se oba partnera koriste nasilnim obrascima ponašanja. Ono što je također značajno je i povezanost varijabli doživljaja kontrole i činjenja direktne agresije koje su statistički značajno, umjereno, pozitivno povezane ($r = .0409$, $p < 0.01$), što znači da mladi koji imaju više iskustava kontrole putem interneta od strane partnera, češće čine direktna agresivna ponašanja svome partneru, od onih bez navedenih iskustava. Najnižu pozitivnu povezanost, no ipak statistički značajnu i još uvijek umjerenu, primjećujemo pri usporedbi činjenja kontrole i doživljaja direktne agresije ($r = .319$, $p < 0.01$).

Tablica 26. Prikaz povezanosti činjenja direktne agresije i kontrole kao i povezanosti doživljaja direktne agresije i kontrole

	Doživljaj kontrole	Činjenje kontrole
Doživljaj direktne agresije	0.528**	0.319**
Činjenje direktne agresije	0.409**	0.385**

Legenda: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Značajni su i rezultati povezanosti različitih oblika činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta. Tako varijable doživljavanja direktne agresije i doživljavanja kontrole statistički značajno, pozitivno umjereno koreliraju ($r = .528$, $p < 0.01$). To ukazuje da oni mladi koji doživljavaju direktnu agresiju, nerijetko istodobno doživljavaju i kontrolirajuća nasilna ponašanja od strane partnera ili partnerice u mladenačkoj vezi. Isto tako, statistički značajna pozitivna i umjerena povezanost pokazala se između varijabli činjenja direktne agresije i kontrole ($r = .385$, $p < 0.01$), što znači da su oni mladi koji su skloniji činjenju direktne agresije češće i počinitelji kontrolirajućih nasilnih ponašanja putem interneta u mladenačkim vezama.

9.8. Povezanost samoprocjene komunikacijskih vještina i doživljavanja i činjenja nasilja u vezama putem interneta

U određivanju povezanosti počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta i samoprocjene komunikacijskih vještina mladih, korišten je Spearmanov koeficijent korelacije s obzirom na to da distribucije za varijable Činjenja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, Doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama, Komunikacijskih vještina uživo i putem interneta odstupaju od normalne distribucije (Slika 1.) (Slika 2.) (Slika 3.) (Slika 4.). Istraživanjem su se ispitivale komunikacijske vještina uživo i putem interneta, te su tim redoslijedom prikazane i u sljedećim tablicama. Rezultati povezanosti komunikacijskih vještina i nasilja u mladenačkim vezama su prikazani u tablicama 27. i 28.

Tablica 27. Prikaz povezanosti komunikacijskih vještina u offline kontekstu i različitih vrsta činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

	Društvenost	Samootkrivanje	Prepoznavanje i izražavanje emocija	Asertivnost
Činjenje direktne agresije	0.12	0.157**	0.05	-0.001
Činjenje kontrole	-0.38	0.298**	-0.011	-0.017
Doživljavanje direktne agresije	0.78	0.135*	0.053	-0.007
Doživljavanje kontrole	-0.004	0.083	0.021	0.001

Legenda: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Kao što je iz tablice vidljivo postoji statistički značajna niska pozitivna povezanost između vještine samootkrivanja i činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta. Najviša vrijednost korelacije, utvrđena je između varijabli činjenja kontrole i samootkrivanja ($r = .298$, $p < 0.01$). Unatoč niskoj vrijednosti Spearmanove korelacije, može se zaključiti da oni mladi koji su skloniji samootkrivanju, češće manifestiraju kontrolirajuća ponašanja putem interneta u vezama. Slično je i s činjenjem i doživljavanjem direktne agresije putem interneta, no s nešto nižim rezultatima ($r = .0157$, $p < 0.01$, $r = .135$, $p < 0.05$). Konkretno, rezultati pokazuju da mladi koji procjenjuju da imaju razvijeniju komunikacijsku vještinu samootkrivanja, češće i čine i doživljavaju i direktnu agresiju u mladenačkim vezama.

Konkretno, jedina komunikacijska vještina koja se koristi pri komunikaciji uživo, a koja se može dovesti u vezu s nasiljem u mladenačkim vezama jest samootkrivanje. Ostale: asertivnost, prepoznavanje i izražavanje emocija i društvenost, nisu pokazale statistički značajnu povezanost s nasiljem u mladenačkim vezama putem interneta.

Dalje, u tekstu i tablicama, prikazat će se razina povezanosti različitih oblika nasilja u mladenačkim vezama putem interneta i komunikacijskih vještina društvenosti, samootkrivanja, prepoznavanja i izražavanja emocija te asertivnosti kojima se mladi koriste putem interneta, to jest u virtualnom kontekstu.

Tablica 28. Prikaz povezanosti komunikacijskih vještina u online kontekstu i različitih vrsta činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta

	Društvenost	Samootkrivanje	Prepoznavanje i izražavanje emocija	Asertivnost
Činjenje direktne agresije	0.087	0.155**	0.146**	0.098
Činjenje kontrole	-0.015	0.170**	0.059	0.157**
Doživljavanje direktne agresije	0.131*	0.162**	0.204**	0.107*
Doživljavanje kontrole	0.086	0.081	0.140**	0.158**

Legenda: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Kao što je iz tablice vidljivo, komunikacijske vještine koje mladi koriste u virtualnom kontekstu, više su povezane s nasiljem u vezama putem interneta. Svi pojavni oblici nasilja u mladenačkim vezama putem interneta pokazali su se statistički značajno povezani s komunikacijskim vještinama mladih na internetu.

Društvenost putem interneta statistički je značajno pozitivno nisko povezana s doživljajem direktne agresije ($r = .131$, $p < 0.05$). Dakle, mladi koji su društveniji u virtualnim odnosima, češće doživljavaju direktnu agresiju putem interneta u mladenačkim vezama.

Samootkrivanje ponovno korelira s nasiljem u mladenačkim vezama putem interneta, ovog puta, odnosi se na samootkrivanje putem interneta te je pozitivno povezano s činjenjem i doživljavanjem direktne agresije, ali i činjenjem online kontrole prema partneru ili partnerici u vezama mladih. Statistički značajna, pozitivna, ali i dalje, niska povezanost, vidljiva je upravo uz kontrolirajuća nasilna ponašanja ($r = .170$, $p < 0.01$), što znači da mladi koji su pri samoprocjeni vještine samootkrivanja putem interneta postigli više rezultate, također i češće, u istom kontekstu, kontrolirali partnere u vezama. Ispitivanjem doživljaja i činjenja direktne

agresije dobiveni su statistički značajne, no niže vrijednosti korelacije s vještinom samootkrivanja putem interneta ($r=.162, p<0.01$) ($r=.155, p<0.01$).

Nadalje, konstrukti prepoznavanja i izražavanja emocija u kontekstu internetske komunikacije, također su pozitivno korelirali s počinjenjem i viktimizacijom nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, s niskim rezultatom. Ipak, doživljavanje direktne agresije najznačajnije je pozitivno povezano s vještinom prepoznavanja i izražavanja emocija ($r=.204, p<0.01$), što je, neobičan rezultat koji zapravo znači da mladi koji vlastite vještine upravljanja emocijama percipiraju boljima, češće doživljavaju agresivna ponašanja od strane partnera u vezama. Vrlo slični podaci, odnose se na povezanost samoprocjene ovih vještina mladih s činjenjem direktne agresije i doživljavanjem kontrole putem interneta čiji je rezultat gotovo isti, a također indicira da bolje vještine prepoznavanja i izražavanja emocija, ne smanjuju vjerojatnost pojave ovih ponašanja, što više, češće su kod onih mladih s boljim vještinama identifikacije i upravljanja emocijama.

Naposljetku, iz tablice je vidljiva i statistički značajna, niska povezanost vještine asertivnosti u elektronskom kontekstu s doživljajem i direktne agresije ($r=.107, p<0.05$) i kontrole ($r=.158, p<0.01$) u vezama mladih. Rezultati indiciraju da mladi koji procjenjuju vlastitu asertivnost višom, zapravo više doživljavaju nasilje u mladenačkim vezama putem interneta. Isto je i s činjenjem kontrolirajućih ponašanja koje statistički značajno pozitivno ali nisko korelira s asertivnosti putem interneta ($r=.157, p<0.01$), dok se kod činjenja direktne agresije ne može zaključivati o povezanosti.

10. RASPRAVA

Opisano istraživanje, prvo je u Hrvatskoj koje istražuje nasilje u mladenačkim vezama putem interneta kao i povezanost komunikacijskih vještina s istim, što označava poseban utjecaj na znanja i spoznaje o ovim fenomenima. U navedenom istraživanju, sudjelovalo je 1071 učenika i učenica srednjih škola u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji. Uzorak sudionika koji je u posljednjih šest mjeseci imao iskustvo ljubavne veze iznosio je 393, a prosječno trajanje istih, iznosi otprilike deset mjeseci. Dobiveni deskriptivni podaci pokazuju da je većina sudionika izjavila da nasilje u mladenačkim vezama putem interneta nije počinila i doživjela, kako direktnu agresiju, tako i kontrolirajuća ponašanja. Ipak, primjećuje se da su kontrolirajuća nasilna ponašanja u vezama mladih učestalija od direktne agresije, te da o iskustvu doživljaja istih, češće izvješćuju, nego o činjenju online partnerskog nasilja.

Nakon navedenih podataka, detaljno se odgovara na postavljene hipoteze. Prva hipoteza (H1) *Očekuje se da će više od 20% sudionika istraživanja počiniti nasilje u mladenačkim vezama putem interneta* je prihvaćena.

Kako su se pojavni oblici nasilja u mladenačkim vezama odvojeno istraživali, činjenje nasilja u mladenačkim vezama obuhvaća činjenje direktne agresije i/ili činjenje kontrolirajućih ponašanja. S tim u vezi, iskustvo činjenja direktne agresije navodi 10% uzorka, a ponašanja koja su dala najviše rezultate su prijatnje putem interneta za fizičko ozljeđivanje uživo, objavljivanje glazbe, pjesama, citata na statusima društvenih mreža s lošom namjerom te slanje uvređujućih ili ponižavajućih poruka putem interneta. S druge strane, činjenje nasilnih kontrolirajućih ponašanje daje značajno više rezultate od 20%, pa je tako 40% sudionika istraživanja počinilo kontrolirajuća nasilna ponašanja partneru/ici putem interneta. Pokazalo se i da su kontrole statusa na društvenim mrežama i prijateljstava, zajedno s neprestanim pozivima i provjerama zadnje uporabe mobilne aplikacije, najučestalija nasilna ponašanja mladih. Uspoređujući rezultate ovog istraživanja s inozemnim, može se primijetiti da je činjenje nasilja u mladenačkim vezama putem interneta, dalo više rezultate u ovom istraživanju. Naime, u istraživanju Cutbusha i suradnika (2012), petina sudionika (18,4%) počinila je nasilje u mladenačkim vezama putem interneta, dok je u ovom istraživanju rezultat značajno viši (40%). Isto istraživanje, daje i prevalenciju viktimizacije navedenim oblicima nasilja (31,5%), na što se oslanjala i sljedeća hipoteza. Drugo istraživanje iz Sjedinjenih Američkih Država daje nešto niži rezultat viktimizacije, to jest, pokazuje da je četvrtina ispitanika imala iskustvo doživljaja nasilja u mladenačkim vezama (Picard, 2007). Zaključujemo, hipoteza 2 (H2) *Očekuje se da će*

više od 30% sudionika doživjeti nasilje u mladenačkim vezama putem interneta također je potvrđena. Naime, ovim istraživanjem, postotak sudionika koji je viktimiziran direktnom agresijom od strane partnera je 14,7%, a kontrolirajućim ponašanjima, trećina sudionika (31%). Primjećuje se da se rezultati, osim s hipotezom, potvrđuju i kroz druga istraživanja koja su proučavala isto. Isto tako, viktimizacija sudionika, očituje se ponovno najčešće, kroz gore navedena ponašanja direktne agresije i kontrolirajućih ponašanja. Ovi su rezultati, prilično visoki, a to je posebice zabrinjavajuće jer se pokazuju da je to fenomen koji može doprinijeti razvoju brojnih psihosocijalnih negativnih posljedica mladima.

Nadalje, (H3) *I djevojke i mladići u većoj mjeri čine i doživljavaju kontrolirajuće oblike nasilja putem interneta prema osobama ili od osoba s kojima su u vezi*, također je potvrđena i djelomično već, gore u tekstu, objašnjena hipoteza.

Ovo istraživanje pokazalo je da su frekvencije odgovora na čestice koje se odnose na kontrolirajuća ponašanja, znatno više od onih za direktnu agresiju. Naime, osim gore navedene prevalencije činjenja i doživljaja kontrolirajućih ponašanja, posebno se ističu rezultati u kojima ispitanici kontrolirajuća nasilna ponašanja čine svaki ili svaki drugi dan, više puta tjedno ili barem jednom tjedno. Petina mladih koji su sudjelovali u istraživanju (21%) stalno i učestalo, kontrolira statuse partnera/ice na društvenim mrežama, a četvrtina provjerava posljednju upotrebu mobilne aplikacije partnera/ice. To čine gotovo svaki dan, što je posebno zabrinjavajuće. Slične rezultate daju i druge čestice koje opisuju ovu vrstu nasilja, primjerice provjeravanje prijateljstava, kontroliranje gdje je i s kim njihov partner/ica, neprestani pozivi i korištenje lozinki, koje petina sudionika ovog istraživanja često i čini i doživljava. Pretpostavlja se da mladi ova ponašanja ne percipiraju kao nasilna, štoviše, moguće je da ih vide kao znakove pažnje ili romantične geste. Isto tako, kontrolirajuća ponašanja, jednostavnije je činiti pomoću interneta, te se mogu činiti u bilo kojem trenutku i vremenskom periodu, što je specifičnost ove vrste nasilja u mladenačkim vezama te zasigurno utječe na učestalost i intenzitet pojave. Iste rezultate potvrđuje i istraživanje Borraja i suradnika (2015) provedenog u Španjolskoj na uzorku od 834 adolescenta, čiji rezultati uvelike stavljaju naglasak na kontrolirajuća ponašanja pri čemu je čak 75% mladih doživjelo ponašanja koja pripadaju ovoj kategoriji, dok ih je čak 82% takva ponašanja i činilo svom partneru/ici. Značajno manje ishode istraživanja pronalaze u direktnoj agresiji koju čini 10.6% ispitanika, a viktimizirano je 14%. Iako ovo istraživanje, daje niže rezultate od prethodno navedenog, i dalje je zabrinjavajuće da je gotovo polovina sudionika doživjela jedan od oblika kontrolirajuća nasilnih ponašanja od strane svojih partnera ili partnerica.

Sljedeća postavljena hipoteza ovog istraživanja odnosi se na razlike u spolu u odnosu na nasilje u mladenačkim vezama putem interneta, a glasi (H4) *Očekuje se razlika u spolu u činjenju i doživljavanju nasilja u mladenačkim vezama. Djevojke češće doživljavaju i čine nasilje u mladenačkim vezama.*

Naime, dosadašnja istraživanja na ovu temu, pokazala su da djevojke češće prijavljuju nasilje u mladenačkim vezama putem interneta, te da su češće viktimizirane (Cutbush i sur., 2012). Zweig i suradnici (2013) proveli su istraživanje u SAD-u na uzorku od 5647 mladih iz deset škola u trima sjeveroistočnim državama, od kojih je 3745 osoba trenutačno u vezi ili je bilo u tijekom prethodne godine. Viša viktimizacija zabilježena je kod djevojaka (23.2%) u odnosu na mladiće (20.9%). Isto potvrđuje i ovo istraživanje u kojem su djevojke češće i činile i doživljavale nasilje u mladenačkim vezama putem interneta, pri čemu najviše rezultate daje iskustvo viktimizacije djevojaka. Ono što je posebno zanimljivo da su djevojke češće činile i direktnu agresiju, što u drugim istraživanjima nije slučaj. Ipak, najveće razlike u spolu vidljive su u kontrolirajućim nasilnim ponašanjima u kojima 35% djevojaka izjavljuje da su im partneri kontrolirali status, u odnosu na 22,6% mladića. Posebno velika razlika vidi se u neprestanom zvanju partnera/ice u svrhu kontroliranja, čiju viktimizaciju potvrđuje 8,7% mladića i 22% djevojaka. Moguće je da su djevojke, sklonije prepoznavanju ovih ponašanja kao nasilnih te stoga, više izvještavaju o istome. S druge strane, vrlo su važni rezultati koje daju čestice činjenja nasilja u mladenačkim vezama, koje ponovno ističu djevojke. Istraživanje pokazuje da djevojke, učestalije od mladića čine i direktnu agresiju i kontrolirajuća nasilna ponašanja. Primjerice, polovina djevojaka je provjeravala posljednju aktivnost partnera na društvenoj mreži, u odnosu na trećinu mladića. Korištenje lozinki partnera za čitanje sadržaja i poruka s mobitela bez njihove dozvole prijavilo je 12% djevojaka, a 5% mladića. Ove rezultate potrebno je posebno naglasiti jer mogu imati iznimno negativne posljedice za pojedinca te ruše privatnost i prava svake osobe koja je žrtva istog. I rezultati drugih nasilnih ponašanja putem interneta, jasno pokazuju da djevojke češće čine elektroničko nasilje prema partneru. Isto tako, iz ovih rezultata, vidljivo je i da mladi nerijetko istodobno čine i doživljavaju nasilje u mladenačkim vezama putem interneta, što znači da su i počinitelji i žrtve u partnerskim odnosima te da je ova vrsta nasilja, često uzajamna.

Sljedeći istraživački problem bio je utvrditi postoji li povezanost između razina razvijenosti komunikacijskih vještina u offline kontekstu i počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta. S tim u vezi postavljena je i peta hipoteza (H5) *Postoji statistički značajna negativna povezanost između samoprocjene razine razvijenosti komunikacijskih*

vještina uživo i činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta. Odnosno, mladi s višom razinom komunikacijskih vještina, manje čine i doživljavaju nasilje u vezi putem interneta, a koja je odbačena.

Naime, rezultati ovog istraživanja pokazali su pozitivnu nisku povezanost vještine samootkrivanja i nasilja u mladenačkim vezama putem interneta. Najviša vrijednost korelacije, utvrđena je između varijabli činjenja kontrole i samootkrivanja. Dakle, može se zaključiti da oni mladi koji su skloniji samootkrivanju, češće manifestiraju kontrolirajuća ponašanja putem interneta u vezama. Slično je i s činjenjem i doživljavanjem direktne agresije putem interneta, no s nešto nižim rezultatom. Konkretno, rezultati pokazuju da mladi koji procjenjuju da imaju razvijeniju komunikacijsku vještinu samootkrivanja, češće i čine i doživljavaju i direktnu agresiju u mladenačkim vezama. Zaključno, jedina komunikacijska vještina koja se koristi pri komunikaciji uživo, a koja se može dovesti u vezu s nasiljem u mladenačkim vezama jest samootkrivanje. Asertivnost, prepoznavanje i izražavanje emocija te društvenost, nisu pokazale povezanost s nasiljem u mladenačkim vezama putem interneta. Moguće objašnjenje leži u specifičnosti ove vrste nasilja koje je obilježeno praćenjem, kontrolom i uhođenjem, za koje je ipak potrebno imati razvijene određene komunikacijske vještine. Ovi rezultati ne slažu se s istraživanjem iz Indonezije koje je obuhvaćalo 151 sudionika u dobi između 15 i 25 godina. Istraživanje je pokazalo da će se osobe kojima nedostaju komunikacijske vještine asertivnosti, prije uključiti u cyber nasilje. Ipak, kako do sada ne postoje istraživanja koja su uspoređivala isključivo ova dva fenomena, izostaje mogućnost detaljne usporedbe sa stranim istraživanjima.

Posljednji istraživački problem usmjeren je na utvrđivanje povezanosti između razvijenosti komunikacijskih vještina u online kontekstu i počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta te je uz njega postavljena i posljednja hipoteza (H4) *Postoji statistički značajna negativna povezanost između razine samoprocjene razvijenosti online komunikacijskih vještina i činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama putem interneta.*

Svi pojavni oblici nasilja u mladenačkim vezama putem interneta pokazali su se pozitivno povezani s komunikacijskim vještinama mladih na internetu. Isto tako, istraživanje je pokazalo da su komunikacijske vještine koje mladi koriste u virtualnom kontekstu, više povezane s nasiljem u vezama putem interneta. Mladi koji su društveniji u virtualnim odnosima, češće doživljavaju direktnu agresiju putem interneta u mladenačkim vezama. Ono što se ovdje može pretpostaviti je da oni mladi koji imaju više virtualnih prijatelja, imaju veću socijalnu mrežu, lakše ulaze i predlažu nove aktivnosti, u većem su riziku za doživljaj ove vrste nasilja upravo

jer mladi partneri na društvenost mogu gledati negativno, što kod njih izaziva ljubomoru i može voditi u nasilje. S tim u vezi, važno je spomenuti istraživanje koje povezuje ove konstrukte na način da počinitelji nasilja lakše kreiraju socijalne veze, to jest imaju više prijatelja, u odnosu na žrtve, što se ne slaže s rezultatima ovog istraživanja (Perren i Alsaker, 2006, Bacchini, Affuso i Trotta, 2008, prema Bišćan, 2014).

Isto tako, oni koji su pri samoprocjeni vještine samootkrivanja putem interneta postigli više rezultate, također i češće, u istom kontekstu, činili nasilje u mladenačkim vezama. Ovo se može objasniti na način da oni mladi koji se više otkrivaju putem interneta, otkrivaju svoje i pozitivne i negativne osobine, kao i ponašanja te u konačnici nasilje. Kako su skloniji samootkrivanju, zasigurno češće pokazuju i nasilna ponašanja, posebice jer ih uglavnom ne smatraju takvima, nego djelima pažnje i brige.

Nadalje, doživljaj nasilja u mladenačkim vezama pozitivno je povezan s vještinom prepoznavanja i izražavanja emocija što je, neobičan rezultat koji indicira da mladi koji vlastite vještine upravljanja emocijama percipiraju boljima, češće doživljavaju agresivna ponašanja od strane partnera u vezama. Vrlo slični podaci, odnose se na činjenje nasilja, što znači da navedene vještine ne smanjuju vjerojatnost pojave ovih ponašanja, štoviše, češće su kod onih mladih s boljim vještinama identifikacije i upravljanja emocijama. Ovo je ponovno u vezi sa specifičnostima ove vrste nasilja, za koje je ipak potrebno imati razvijene određene komunikacijske vještine.

Naposljetku, rezultati indiciraju da mladi koji procjenjuju vlastitu asertivnost višom, zapravo više doživljavaju nasilje u mladenačkim vezama putem interneta. Isto je i s činjenjem kontrolirajućih ponašanja koje statistički značajno pozitivno, ali nisko korelira s asertivnosti putem interneta. Iako hipoteza nije potvrđena, i ovi rezultati mogu se objasniti. Naime, očito je da oni mladi s boljim komunikacijskim vještinama na internetu, češće čine i doživljavaju nasilje u tom kontekstu. S obzirom na to da cyber komunikacija ima svoje specifičnosti, poput planiranja, veće anonimnosti, stalnih interakcija, vremenske i geografske neograničenosti, smanjenog uvida u posljedice sadržaja kojeg konzumiraju i stvaraju, moguće je da su mladi razvojem komunikacijskih vještina u Internetu kontekstu, skloniji uključivanju i doživljaju elektroničkog nasilja u vezama.

Sukladno ovim rezultatima, Savage i Tokunaga (2017) teoretiziraju da su komunikacijske vještine, slab prediktor viktimizacije ili počinjenja cyber nasilja u vezama mladih. Objašnjenje pronalaze u klasifikaciji online nasilja u neizravan oblik agresije, koji je nerijetko planiran,

osmišljen i sustavan što može indicirati razvijenije komunikacijske vještine kod počinitelja ove vrste nasilja. Uzimajući u obzir sve navedeno, posljednja hipoteza je odbačena.

Na samom kraju, potrebno se osvrnuti i na ograničenje ovog istraživanja koja se očituje kroz korištenje prigodnog uzorka koji nije reprezentativan te iz kojeg nije moguće generalizirati rezultate što indicira potrebu za dodatnim znanstvenim zanimanjem za ove fenomene i njihovu povezanost.

11. ZAKLJUČAK

Nedavni napredak u tehnologiji stvorio je nove načine na koje se mladi međusobno povezuju, ali i nove alate koje oni, uključeni u veze, mogu koristiti kako bi maltretirali, kontrolirali ili zlostavljali svoje partnere. S tim u vezi, nasilje u mladenačkim vezama putem interneta odnosi se na zlouporabu, prijetnje ili uznemiravanje koje se digitalno provodi u romantičnom odnosu kroz tehnologiju ili druge oblike novih medija kao što su stranice društvene mreže, tekstualne poruke ili e-mailovi (Zweig i sur., 2013). Jedan od faktora koji je prepoznat kao korelat istog, jesu i komunikacijske vještine od kojeg su posebno istaknute društvenost, samootkrivanje, asertivnost i prepoznavanje i izražavanje emocija u online i offline kontekstu.

Rezultati ovo istraživanja pokazuju da iskustvo činjenja direktne agresije ima 10% uzorka, a ponašanja koja su najčešća su prijetnje putem interneta za fizičko ozljeđivanje uživo, objavljivanje glazbe, pjesama, citata na statusima društvenih mreža s lošom namjerom te slanje uvređujućih ili ponižavajućih poruka putem interneta. S druge strane, činjenje nasilnih kontrolirajućih počinilo je 40% sudionika istraživanja. Pokazalo se i da su kontrole statusa na društvenim mrežama i prijateljstava, zajedno sa neprestanim pozivima i provjerama zadnje uporabe mobilne aplikacije, najučestalija nasilna ponašanja mladih. Naime, ovim istraživanjem, postotak sudionika koji je viktimiziran direktnom agresijom od strane partnera je 14,7%, a kontrolirajućim ponašanjima, trećina sudionika (31%). Kontrolirajuća nasilna ponašanja, mladi znatno više čine nego direktnu agresiju. Isto tako, kontrolirajuća ponašanja, jednostavnije je činiti pomoću interneta, te se mogu činiti u bilo kojem trenutku i vremenskom periodu, što je specifičnost ove vrste nasilja u mladenačkim vezama te zasigurno utječe na učestalost i intenzitet pojave.

Nadalje, istraživanjem su identificirane i spolne razlike u činjenju i doživljaju nasilja u mladenačkim vezama putem interneta. Djevojke, češće od mladića i čine i doživljavaju isto, a posebno se ističu kontrolirajuća nasilna ponašanja, čiji su doživljaj i činjenje najviši u uzorku. Isto tako, rezultati indiciraju da su mladi u vezama najčešće uzajamno nasilni, tako da su u jednom trenu počinitelj istog, a u drugom, žrtva.

Komunikacijske vještine u online i offline kontekstu nisu statistički značajno povezane s viktimizacijom u mladenačkim vezama. Ipak, primjećuje se da su društvenost, samootkrivanje, asertivnost te prepoznavanje i izražavanje emocija, u online kontekstu povezane s uključivanjem u nasilje kao i doživljaj istog na način da oni mladi sa samoprocjenom

razvijenijih navedenih vještina, češće čine i doživljavaju nasilje u mladenačkim vezama putem interneta.

Zaključno, potrebno je naglasiti da ovaj rad daje spoznaje i znanja o fenomenima koji su na ovom području znanstveno zanemareni, posebice nasilje u mladenačkim vezama putem interneta. Rezultati ovog rada značajni su za prevenciju nasilja u mladenačkim vezama u Republici Hrvatskoj, koja do sada nije uključivala fenomen online nasilja u vezama. S tim u vezi, preventivne programe i aktivnosti, potrebno je dodatno usmjeriti na kontrolirajuća nasilna ponašanja koja su se istaknula kao znatno učestalija od direktne agresije. Isto tako, mlade ljude, ali i njihove roditelje te stručnjake koji se bave ovom tematikom, potrebno je educirati o ovoj vrsti nasilja, o kojoj se ipak, puno manje govori, pa tako i zna. Posebnu pažnju, važno je usmjeriti na internalizaciju zdravog partnerskog odnosa kao jedinog ispravnog, kako mladi ne bi, nasilna kontrolirajuća ponašanja smatrali brigom, pažnjom ili ljubavnim gestama. Nadalje, nužno je uzeti u obzir da oni mladi s boljim komunikacijskim vještinama u internet kontekstu, češće čine i doživljavaju nasilje u vezama putem interneta, što indicira da se prevencija istog ne može zasnivati na razvoju komunikacijskih vještina, kao što je do sada bio slučaj te da je potrebno istražiti i identificirati druge prediktore ovih ponašanja, kao i zaštitne čimbenike za isto, kako bi preventivne aktivnosti usmjerene ka nasilju u mladenačkim vezama bile znanstveno utemeljene, sveobuhvatne i pravodobne.

Isto tako, teorijske spoznaje koje rad sumira, kao i rezultati koje je polučio, mogu biti uporište tretmanskim intervencijama za žrtve i počinitelje istog. Primarno, educiranje o fenomenu, njegovim specifičnostima, pojavnim oblicima, prediktorima te posljedicama, može biti od velikog značaja da se mladi identificiraju kao žrtve ili počinitelji istog. Isto tako, zakonodavni okvir trebao bi, prepoznati i jasno definirati i ova ponašanja kao nasilne delikte. Ipak, navedene spoznaje i znanja, potrebno je dalje empirijski istraživati u svrhu što boljeg i obuhvatnijeg razumijevanja fenomenologije i etiologije nasilja u mladenačkim vezama putem interneta.

12. LITERATURA

1. Ajduković, D., Ajduković, M., Cesar, S., Kamenov, Ž., Löw, A., Sušac, N. (2011). *Prevenција nasilja u mladenačkim vezama*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
2. Ajduković, M., Žižak, A., Vizek Vidović, V., (2012). *Interpersonalna komunikacija u profesionalnom kontekstu*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Ajduković, M. i Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18(2), 217-225.
4. Antolović, K., Sviličić, N. (2016). *Interpersonalna komunikacija*. Zagreb: K&K Promocija.
5. Bagheri, Z., Kosnin, A. M., Besharat, M. A. (2016). Improving emotion regulation skills through an emotional intelligence training course.
6. Bakić-Tomić, Lj., Globočnik Žunac, A., Kožić, D. (2013). Neverbalni komunikacijski kanali u nastavi, *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 15.
7. Bell, K., Naugle A. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clin Psychol Rev*; 28: 1906-107.
8. Berzenski, S. R., Yates T. M. (2010). A developmental process analysis of the contribution of childhood emotional abuse to relationship violence. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19, 180–203.
9. Best, P., Manketelov, R., Taylor, B. (2014). Online communication, social media and adolescent wellbeing: A systematic narrative review. *Children and Youth Services Review*.
10. Bišćan, D. (2015). *Samopoštovanje, sramežljivost i privrženost prijateljima kao prediktori činjenja i izloženosti vršnjačkom nasilju putem interneta* (Diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
11. Borrajo, E., Gámez-Guadix, M., Pereda, N., Calvete, E. (2015). The development and validation of the cyber dating abuse questionnaire among young couples. *Computers in human behavior*, 48, 358-365.
12. Bryan, J., Dodson, D., Cullari, S. (1997.). The association of Self Monitoring with Self-Disclosure, *Psychological Reports*, 80, 940-942.
13. Buljan Flander, G., Prijatelj, K., Raguž, A., Čagalj Farkas, M. i Selak Bagarić, E. (2021). Rasprostranjenost i navike sekstinga kod djece srednjoškolske dobi u Hrvatskoj. *Napredak*, 162 (1 - 2), 7-25.

14. Capaldi, D. M., Kim, H. K. (2007). Typological approaches to violence in couples: A critique and alternative conceptual approach. *Clinical psychology review*, 27(3), 253-265.
15. Caplan, S. E. (2003). Preference for online social interaction: A theory of problematic Internet use and psychosocial well-being. *Communication research*, 30(6), 625-648.
16. Cava, M. J., Buelga, S. (2018). Psychometric properties of the Cyber-Violence Scale in Adolescent Couples (Cib-VPA). *Suma Psicológica*, 25(1), 51-61.
17. Colt, J.P. (2009). Cyber Bullying, Threats, Harassment, and Stalking. U McQuade, S. (ur.), *Encyclopedia of Cybercrime* (str. 41-43). Westport: Greenwood Press.
18. Curtis, Alexa C. (2015) "Defining adolescence," *Journal of Adolescent and Family Health*: Vol. 7 : Iss. 2 , Article 2.
19. Cutbush, S., Williams, J., Miller, S., Gibbs, D., Clinton-Sherrod, M. (2012). Electronic dating aggression among middle school students: Demographic correlates and associations with other types of violence. In *Poster presented at the American Public Health Association, annual meeting* (pp. 27-31).
20. Dindia, K., Allen, M., Preiss, R., Gayle, B., Burrell, N. (2002). Self-disclosure research: Knowledge through meta-analysis. *Interpersonal communication research: Advances through meta-analysis*, 169-185.
21. Dodaj, A., Sesar, K., Šimić, N. (2017). Nasilje u mladenačkim vezama: teorijski pristupi. *Socijalna psihijatrija*, 45(2), 95-104.
22. Döring, N. (2014). Consensual sexting among adolescents: Risk prevention through abstinence education or safer sexting? *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on 18 Cyberspace*, 8(1) article 9.
23. Fang, X., Corso, P. S. (2007). Child maltreatment, youth violence, and intimate partner violence: Developmental relationships. *American journal of preventive medicine*, 33(4), 281-290.
24. Finkel, E. J. (2007). Impelling and inhibiting forces in the perpetration of intimate partner violence. *Review of general psychology*, 11(2), 193-207.
25. Gomez, A. M., Speizer, I. S., Moracco, K. E. (2011). Linkages between gender equity and intimate partner violence among urban Brazilian youth. *Journal of Adolescent Health*, 49(4), 393-399.
26. Gordon-Messer, D., Bauermeister, J. A., Grodzinski, A., Zimmerman, M. (2013). Sexting among young adults. *Journal of adolescent health*, 52(3), 301-306.

27. Gross, E. F. (2004). Adolescent Internet use: What we expect, what teens report. *Journal of applied developmental psychology*, 25(6), 633-649.
28. Guilford J. S., Zimmerman W. S., Guilford J.P. (1976). The Guilford-Zimmerman temperament Survey Handbook: Twenty-five Years of Research and Application, San Diego, EdITS Publishers.
29. Hargie, O. D. W. (1997): Communication as skilled performance. U: Hargie, O. D. W. (Ed.):The handbook of communication skills. Second edition. London and New York: Routledge, 7-28.
30. Hargie, O., Dickson, D. (2004). Skilled interpersonal communication. Research, theory and practice. London, New York: Routledge.
31. Hellevik, P. M. (2019). Teenagers' personal accounts of experiences with digital intimate partner violence and abuse. *Computers in Human Behavior*, 92, 178-187. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.11.019>.
32. Herrando, A. (2007). La prevención de la violencia de género en adolescentes. Una experiencia en el ámbito educativo: Prevention of gender violence in adolescents. An experience in the field of education. *Apuntes de Psicología*, 25, 325-340.
33. Joinson, A. N. (2003). Understanding the psychology of Internet behaviour: Virtual worlds, real lives. *Revista iberoamericana de educación a distancia*, 6(2), 190.
34. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji-kontekst razvoja djeteta*. Naklada Slap.
35. Klettke, B., Hallford, D.J., Mellor, D.J. (2014): Sexting prevalence and correlates: A systematic literature review. *Clinical psychology review*. 34(1), 44-53.
36. Knapp, M.L., Hall, J.A. (2010). *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
37. Kosenko, K., Luurs, G., Binder, A. R. (2017). Sexting and sexual behavior, 2011–2015: A critical review and meta-analysis of a growing literature. *Journal of computer-mediated communication*, 22(3), 141-160.
38. Kovačević-Lepojević, M., Žunić-Pavlović, V. (2011). Internet social networking risks at children. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 30(1-2), 185-198.
39. Kusumawaty, I., Yunike, Y., Ketut, S. N. (2021). Relationship between Assertive Communication and Cyberbullying in Adolescents. *Jurnal Kedokteran Brawijaya*, 31(4), 231-235.

40. Kuzman, M. (2009). Adolescencija, adolescenti i zaštita zdravlja. *Medicus*, Vol. 18 No. 2.
41. Lacković-Grgin, K. (2005). Psihologija adolescencije. Naklada slap: Jastrebarsko.
42. Lamza-Maronić, M., Glavaš, J. (2008). Poslovno komuniciranje. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.
43. Lancaster, M. L. (2020). *Influential factors on young adult cyber dating abuse* (Doctoral dissertation, The Florida State University).
44. Lombardo, J.P., Wood, R.D. (1979). Satisfaction with interpersonal relations as a function of level of self-disclosure. *Journal of Psychology*, Vol 102, 21-26.
45. Lorr, M., More, W. W. (1980). Four dimensions of assertiveness. *Multivariate Behavioral Research*, 15(2), 127-138.
46. Mantzouranis, G., Baudat, S., Zimmermann, G. (2019). Assessing online and offline adolescent social skills: Development and validation of the Real and Electronic Communication Skills Questionnaire. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(6), 404–411.
47. Mayer, J. D., Caruso, D. R., Salovey, P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27(4), 267-298.
48. McNulty, J. K., Hellmuth, J. C. (2008). Emotion regulation and intimate partner violence in newlyweds. *Journal of family psychology*, 22(5), 794.
49. Milić, M., Duvnjak, I., Šincek, D. (2019). Učestalost sekstinga među mladima i mladim odraslima. Hrvatsko psihološko društvo (izlaganje sa znanstvenog skupa).
50. Milić, M., Šincek I., Duvnjak, D.(2014). Preliminarno istraživanje elektroničkog nasilja u vezama mladih. Filozofski fakultet, Osijek, 2014. str. 30-3.
51. Mohorić, T., Takšić, V., Šekuljica, D. (2016). Uloga razumijevanja emocija u razvoju simptoma depresivnosti i anksioznosti u ranoj adolescenciji. 44 (2016), 46-58.
52. Munoz, M. J. (2013). Preference for online communication and its effect on perceived social skills and academic performance (Doctoral dissertation, California State University, Northridge).
53. Nulty, J. K., Hellmuth, J. C. (2008). Emotion regulation and intimate partner violence in newlyweds. *Journal of family psychology*, 22(5), 794.
54. Pabian, S., Vandebosch, H. (2016). Short-term longitudinal relationships between adolescents' (cyber)bullying perpetration and bonding to school and teachers. *International Journal of Behavioral Development*, 40(2), 162172.

55. Pavlović, J. (2012). Emocionalna pedagogija. Ekvilibrij, *Časopis studenata pedagogije Hrvatske*, (1).
56. Peck, D. S. (2008). Hanging out and growing up with social media. *Media Psychology Review*, 1(1).
57. Picard, P. (2007). Tech Abuse in Teen Relationships Study. New York, NY: Liz Claiborne Inc.
58. Pipas, M. D., Jaradat, M. (2010). Assertive communication skills. *Annales Universitatis Apulensis: Series Oeconomica*, 12(2), 649.
59. Planalp, S. (1996). Varieties of cues to emotion in naturally occurring situations. *Cognition & Emotion*, 10(2), 137-154.
60. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, „Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih“, Preuzeto 28.06.2022. s <https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanja/rezultati-nacionalnog-istrazivackog-projekta-drustvena-online-iskustva-i-mentalno-zdravlje-mladih/>.
61. Reardon, K. K. (1998). Interpersonalna komunikacija - Gdje se misli susreću. Zagreb: Alinea.
62. Rosen, L. D. (2007). Me, MySpace, and I: Parenting the net generation. St. Martin's Press.
63. Rubio-Garay, F., López-González, M. A., Carrasco, M. Á., Amor, P. J. (2017). The prevalence of dating violence: A systematic review. *Papeles del Psicólogo*, 38(2), 135–147.
64. Rudan, V. (2004). Normalni adolescentni razvoj. *Medix*, 10 (52), 36-39. Preuzeto 18.2.2023. s <https://hrcak.srce.hr/20237>.
65. Ružić, V. (2006). Odnos dimenzija privrženosti i samootkrivanja u različitim vrstama bliskih veza u odrasloj dobi. (Diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
66. Sam, N. (2013.). Sociability. PsychologyDictionary. Preuzeto 12.04.2023. s <https://psychologydictionary.org/sociability/>.
67. Savage, M. W., Tokunaga, R. S. (2017). Moving toward a theory: Testing an integrated model of cyberbullying perpetration, aggression, social skills, and internet self-efficacy. *Computers in Human Behavior*, 71, 353-361.
68. Segrin, C., Givertz, M. (2003). Methods of social skills training and development. U: Greene, J. O. and Burleson, B. R. (Eds.): Handbook of communication and social interaction skills. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 135-176.

69. Shannon, C. E., Weaver, W. (1949). A mathematical model of communication. : University of Illinois Press.
70. Skupnjak, D. (2020). Rješavanje konflikata i vještine asertivnosti. *Varaždinski učitelj-digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 3/3/2020.
71. Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online.
72. Smith, P. K. (2012). Cyberbullying and cyber aggression. In Handbook of school violence and school safety (pp. 93-103). Routledge.
73. Stanić, I. (2007). Mobitel i mladi- uporaba i zlouporaba- bežično nasilje. *Narodni zdravstveni list*, 17-18, 563-565.
74. Subrahmanyam, K.; Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *The future of children*, 18(1): 119-146.
75. Šimunović, D. (2008). Nasilje preko računala. *Zdrav život: obiteljski časopis o zdravlju*, 59.
76. Štulhofer, A., Dokmanović, M., Ajduković, D., Božičević, I., Kufrin, K. (2005). Seksualnost mladih u Hrvatskoj: simboličke i bihevioralne promjene od 1972. do 2005. *Pedagoška istraživanja*, 2 (2), 327-341.
77. Tardy, C.H., Dindia, K (1997). Self-disclosure. U: Hargie, O.D.W. *The Handbook of Communication Skills*. Routledge. London.
78. Temple, J. R., Choi, H. J., Brem, M., Wolford-Clevenger, C., Stuart, G. L., Peskin, M. F., Elmquist, J. (2016). The temporal association between traditional and cyber dating abuse among adolescents. *Journal of youth and adolescence*, 45, 340-349.
79. Valkenburg, P. M., Peter, J., Schouten, A. P. (2006). Friend networking sites and their relationship to adolescents' well-being and social self-esteem. *CyberPsychology & behavior*, 9(5), 584-590.
80. Van Ouytsel, J., Ponnet, K., Walrave, M., Temple, J. R. (2016). Adolescent cyber dating abuse victimization and its associations with substance use, and sexual behaviors. *Public Health*, 135, 147–151.
81. Vidaković, V. (2011). Heritabilnost crta ličnosti Petfaktorskog modela ličnosti. Završni rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet.
82. Yar, M. (2006). *Cybercrime and Society*, <https://epdf.tips/cybercrime-and-society.html> (pristupljeno dana 1.5.2023.).

83. Zlatař, A. (2009). *Samooprivranje kao odrednica kvalitete veze*. (Diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
84. Zrilić, S. (2010). Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. *Pedagoški istraživanja*, 7 (2). str. 231-242.
85. Zweig, J. M., Dank, M., Yahner, J., Lachman, P. (2013). The rate of cyber dating abuse among teens and how it relates to other forms of teen dating violence. *Journal of youth and adolescence*, 42(7), 1063-1077.
86. Žižak, A. (2003). Konceptualni aspekti učenja socijalnih vještina. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 11(2), 107-115.
87. Žižak, A., Vizek Vidović, V., Ajduković, M. (2012). *Interpersonalna komunikacija u profesionalnom kontekstu*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.